

SAMLAREN

TIDSKRIFT
FÖR
SVENSK LITTERATURHISTORISK
FORSKNING

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 13

1932

UPPSALA 1932

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

UPPSALA 1932

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

32501

SKANDINAVISMEN I TEGNÉRS "NORE".

AV

VICTOR SVANBERG.

Den dikt, varmed Tegnér hälsade Norges förening med Sverige, har genomgått egendomliga öden.

Skaldens bror Elof kallade den ett »guds fred — yxskaft» i kanten av ett brev, där det bl. a. heter:

Hela Svenska nationen måste det väl förefalla främmande och oväntadt, at i et Poem öfver Norriges förening med Sverige icke ens nämnes på något ställe den store Man, som tilvägabragt denna förening, då däremot man finner Carl August här omtalad. Jag fruktar således starkt, at Skaldestycket, i anseende til sin politiska anda, nu för tiden ej inbringar någon Ordenstjerna (L. U. B.).

Jakob Adlerbeth uttryckte med något mera ceremoni en lika oförställd förvåning. Det domslut, som så initierade samtida fällt, ha inga efterkommande tänkt på att jäva. Dikten har fått gälla som en festgirland utan större intresse eller möjligen av intresse som paradox.

Paradoxen skulle ligga däri, att medan Norge tagits med våld, hälsas det här som en fri medkämpe, och i stället för den som utfört den brutala erövringen, Karl Johan, hyllas den fredliga skandinavismens idol, Karl August.

I det stora arbete, som Böök ägnat åt att visa den tegnérska lyrikens, framför allt Sveas, intima samhörighet med tidens liv, läsas om Nore omdömen som dessa:

Det mest uppseendeväckande i Tegnér's dikt, det som allra mest sticker av mot hela festentusiasmen 1814, är det hänsynslösa negligerandet av hela den allmän-europeiska situationen (Fr. Böök, Esaias Tegnér I, Sthlm 1917, s. 498).

Den reala nordiska politik, som Karl Johan fört, utplånas, lyftes upp till en annan sfär: en ideell skandinavism, som innefattar alla tre länderna (a. a. s. 501).

Poetiskt sett hör Nore knappast till Tegnér's stora skapelser. . . . ett varmt och djupt patos, en oemotståndlig lidelse, ett allvar sådant som i Svea finner man icke. Förklaringen ligger i öppen dag: det var ingen omedelbar entusiasm, som inspirerade Tegnér. Politiska beräkningar drevo honom; vad som djupast låg honom på hjärtat, hans förtrytelse och smärta, fick han icke sjunga ut (a. a. s. 503).

Den elof-tegnér'ska uppfattningen av poemet är senast sanktionerad och preciserad av John Landquist i hans bok om Geijer. Efter att ha betonat göternas lojala hyllningar till den segrande Karl Johan tillägger han:

Också Tegnér firade föreningen i dikten Nore, därtill nödd av ett till Adlerbeth givet löfte. Den istadige poeten hade dock icke kunnat förmå sig att nämna mannen, som åstadkommit föreningen, prisade i stället den på Kvillinge hed döde Karl August (J. Landquist, Erik Gustav Geijer, Sthlm 1924, s. 118).

Vad som med den gängse tolkningen av Nore blir allra mest förbryllande, är den användning, poemet fick. Det trycktes, utdelades och upplästes i Norge efter erövringen och unionsuppgörelsen av Karl Johans kommissarier. Vad Tegnér ej åstadkom med sin »stora» politiska poesi, ej ens med Svea: en direkt, aktuell insats, har han nått denna enda gång. Vore Nore en paradox av Tegnér, »negligerande hela den allmäneuropeiska situationen», så vore diktens användbarhet i Karl Johans propaganda en paradox på paradoxen, ett alltför utsökt fall av historiens ironi.

Som arbetshypotes vid en undersökning av Nores politiska situation passar ej paradoxteorien. Den passar i allmänhet inte i historien, vars flesta motsägelser avslöja sig som dolda sammanhang. Inte heller passar den till Tegnér. »Sveas» tillkomsthistoria och mycket annat visar oss Tegnér som en klarsynt iakttagare och smidig handlingsmänniska, alls ingen fantast. En helt annan sak är, att Tegnér var en rask, djärv, ja ombytlig ögonblicksmänniska. Ombytlig var också den tidens politik; den växlade från dag till dag. Det fritar oss ej från att söka sammanhangen. Det ålägger oss tvärtom dubbel vaksamhet, så att de flyktiga kombinationer, Tegnér levde och diktade i, ej undgå oss.

En genomgång av Tegnér's korrespondens tiden före och efter Nores datum visar, att diktens tillkomsthistoria är allt annat

än enkel, dess förutsättningar tvärtom komplicerade, ja delvis dunkla.

I ett brev till L. A. Ekmarck 24 dec. 1812 avböjer Tegnér förslaget att trycka om Krigssången för skånska lantvärdet. Han har klart för sig och döljer ej i brevet sin motsatsställning till den nya, ryssvänliga politiken, men lika litet vill han riskera något fronderi. Han skriver:

Hvad Krigssången angår, så finner du sjelf lätteligen oskickligheten af att i närvarande omständigheter låta omtrycka den. Ty hvad äro våra tidningar och vår politik annat än ett ryskt *Te deum*? En poetisk kalender bör som en annan kalender passa för året. Ett stycke som ej andas annat än kärlek för vårt land och hat för vildarne, kan ej passa deri (Es. Tegnér, Samlade skrifter, ed. Wrangel-Böök, D. II, Sthlm 1919, s. 421).

Man kan av tonfallet i detta brev ana, att Tegnér med blandade känslor några veckor senare mottagit en skrivelse från prins Oscars adjutant, major Carl Gustaf Forsell, med uppmaning att skriva en folksång, motsvarande den engelska *God save the King*, vilken brevskrivaren hört och blivit djupt gripen av. Ur det för tidsläget ytterst belysande brevet, som befinner sig i Tegnérarkivet i Lunds universitetsbibliotek, må ett utdrag göras:

Om Herr Professorn finner tjenligt så visa sina landsmän den tjensten och skrif en allmän folksång på denna lätta, enkla, alfvarsamma ton. Var god och låt deruti inflyta uti sista verserna att vi räcka handen till förening åt Norrmännen, denna af hvarje uplyst man så efterlängtade förening blir ett insegel på vår frihet och sjelfständighet så länge den nordiska halfön är bebodd. — — —

Om den lyckas, som den helt visst gör, så skall Prins Oscar först läsa honom och sedan skall den blifva sänd till alla regementschefer med befallning att göra honom allmän uti armeen, och derefter hoppas jag att den snart skall kunna anses som Nationalsång (31 dec. 1812).

Det är föga sannolikt, att major Forsell haft någon kännedom om skaldens politiska tänkesätt; det är av helt annan anledning — varom mera senare — som han i sin beställning låtit ingå en skandinavistisk appell. Den bör ha varit lockande för Tegnér, men icke nog lockande för att övervinna hans motvilja att låna sig åt att besjunga kriget mot Napoleon. Hans svar till Forsell är ej känt, men vad han skulle ha svarat, om han svarat uppriktigt, visar brevet till Adlerbeth 30 maj 1813, vari just planen på en krigssång diskuteras, och just erövringen av Norge är dilemmat:

En krigssång ville jag gerna skrifva; men vi hafva ju ej ännu något krig, som man vet af; och mot de arma Danskarna kan jag verkligen ej skrifva något. Det är en olycklig nation, som visserligen ej på länge gjort oss något mot. Kunna vi med våld ta Norge, så är det utan tvifvel nyttigt, men en dylik eröfring från en värnlös nation besjunger väl svårligen någon ärlig man. När kriget en gång vänder sig mot arffjenden, då vill jag skrifva (a. a. s. 426).

Det är en ryssfiende och därtill en skandinav, som skriver. Lika mycket som kriget mot Ryssland skulle glädja honom, lika mycket smärtar honom kriget mot Danmark. Men just som skandinav måste han önska förening med Norge, och med en resolut utförd boskillnad mellan den krassa nyttans och den poetiska inspirationens värden medger han, att Karl Johans metod att bringa till stånd unionen kan vara klok — men den är ärelös och omöjlig att besjunga.

Man kan frestas tro, att Tegnér gått ett steg vidare och accepterat våldspolitiken även såsom material för poesi, när han fem månader senare, 6 oktober 1813, skriver, även nu till Adlerbeth:

Hvad Krigssången angår, så har jag redan sagt dig, att jag ej kan eller vill skrifva någon, förr än vi segrat öfver Ryssarne, *eller fått Norge* (kurs. här).

I själva verket syftar Tegnér emellertid på något helt annat, på en omvälvning av allianssystemen i Europa, som skulle ställa Sverige mot Ryssland och leda till en uppgörelse med Danmark, varigenom Sverige och Norge skulle kunna förenas i godo. Jag återkommer till dessa kombinationer. Av brevets fortsättning framgår tydligt, att Tegnér alltjämt i sitt partitagande är kluven: hans känsla är mot, hans förstånd med Karl Johan. Dock märker man, att han nu vågar en liten smula ifrågasätta — ej blott ridderligheten, utan även klokheten i 1812 års politik. Ty han fortsätter:

Den som inbillar sig, att Europa befrias af Ryssar & Consorter, eller att Cosackernas framgång är en fördel för Sverige, har kanske rätt, men med mig tänker han väldigt olika. I hat till Barbarerna är jag född och uppfödd, och hoppas äfven att, oförvillad af moderna sofismer, dö deruti. Min tanke är att den Nation som låter uppoffra sig, just derigenom bevisar att hon är värd att uppoffras, att mången Generation ej kan bättre användas än att fylla löpgravar med, och att Verldsandens stora representanter väl kunna gå under, utan att likväl det vardagliga, platta, den gamla ordningen idislande, derigenom lyfter sig (s. 435).

De sista orden föra upp från de nordiska problemen till världsproblemen — de innehålla den historiefilosofi, som så grandioöst förkunnas i »Hjeltén» — men sammanhanget mellan de skandinaviska och europeiska vyerna är uppenbarligen det, att Tegnér icke vill uppge tron på det napoleonska — det vill här säga det civilisatoriska, revolutionära, demokratiska — systemets seger över det barbariska, det ryska, eller — sådan är andemeningen — det bernadottska.

Vi äro nu framme vid Nore's tillblivelse. Poemet trycktes första gången vid en fest, som Lunds universitet anordnade efter Kjölfreden. Men enligt en uppgift av skalden själf är dikten ej skriven av denna anledning utan den var skriven för Iduna, där den också publicerades såsom originalbidrag utan hänsyn till det äldre, akademiska trycket:

Jag skickar dig här ett poem för 5:te Häftet. Det var egentel. skrifvet för Iduna; men då här varit så stora högtidligheter för freden och jag af Consistorium Acad. anmodades skriva något deröfver, så lät jag trycka Nore. Den utdelades endast till Academistaten och kommer ej i någon Bokhandel. Således kan den gerna tryckas som obekant i Iduna, så vida nemligen du och öfrige vederbörande anse den värdig ett rum deri, hvaröfver jag afsäger mig all domsrätt. (Till Adlerbeth 3 mars 1814, a. a. s. 439).

Den ifrågavarande festen firades 1 mars. Eftersom Tegnér haft Nore liggande färdig, när en festdikt, väl minst någon vecka i förväg, begärdes, kan man sätta terminus ad quem för författandet till ungefär mitten av februari. Vad terminus a quo beträffar, har man ingen skyldighet och knappast ens något sannolikhetskäl att som sådan anta budskapet om Kjölfreden. Sitt löfte att dikta för Iduna kan Tegnér förmodas ha infriat efter jul men före vårterminens början, alldeles som han föresatte sig att göra i ett brev till Adlerbeth 28 okt. 1813:

Hvad nästa Häfte angår, så har jag föga tid att skriva under termin; men efter julen skall jag väl klåpa ihop något (a. a. s. 437).

Eftersom Adlerbeth underhandlat just om en krigssång och problemet för Tegnér länge varit att välkomna Norge utan att smäda Danmark och hylla våldspolitiken, passar ingen dikt bättre till att vara den åt Adlerbeth »hopklåpade» än Nore, som sålunda mycket väl kan vara tillkommen, innan man i Lund kände till

Kielfreden. Och ingenting i dikten tyder på, att den föränletts av freden. Detta, hur litet den passade till sitt skenbara syfte, var — som här redan inledningsvis antytts — Tegnér fullt medveten om och hans omgivning högst förvånad över. I det nyss citerade brevet till Adlerbeth 3 mars, som åtföljde dikten, säger han det så tydligt som någon kan begära:

Att jag ingenting nämnt om senare tids politiska händelser, det har skett af den anledning att jag tror, att man ej bör påminna ett ädelt folk att det blivit eröfradt el. såldt. Kronprinsen har jag ej heller nämnt, af skäl som Du bör gissa. Men nog härom.

Av en senare passus i samma brev framgår att Tegnér nu liksom föregående år är glad åt själva resultatet av Karl Johans politik, föreningen med Norge. Han skriver nämligen om ryktena kring självständighetsplanerna i Norge:

Nå, hvad vet man i Sthlm om Norge? Här kringflyga tusentals motsägande rykten derom. Jag tror dock ej att Norrmännen kunna åsyfta något annat med sina hotelser än att få föreskriva föreningens vilkor. Öfvertygad är jag också att Sverges makt, åtminstone för denna generation, ej ökas derigenom. Men händelsen är i alla fall herrlig. Man sår icke för våren utan för hösten. — — —

Det är med andra ord sättet, ej saken, som Tegnér ogillar. Våldspolitikerna måste alstra bitterhet hos norrmännen, och därför kan föreningen ej stärka Sverige under den nu levande generationens tid — en profetia, som skulle varit riktig, blott den beräknat fyra förbittrade generationer i stället för en. Om man antar, att Nore verkligen är skriven med vetskap om Kielfreden, blir dess syfte att vända uppmärksamheten från det nesliga sättet — erövringen, köpet — till det lyckliga resultatet — föreningen. Så har i varje fall Tegnér velat ha sitt beteende uppfattat, när han skriyer de nyss citerade raderna, att man ej skall påminna ett ädelt folk att det blivit eröfrat eller sålt. Dessutom har det berett honom ett bittert nöje att få för förtrogna vänner poängtera sin tysta demonstration mot Karl Johan. Kort efter deklARATIONEN i brevet till Adlerbeth gjorde han ett ännu respektlösare utfall i ett brev till en adressat, som var mindre lierad med den officiella politikens ledare än förbundsbrodern i Iduna. Han skriver 13 mars till B. Myhrman:

Nå, hvad synes om vår skarpsinniga politik och dess lysande resultat? Här ha vi emellertid firat Freden med pomp och ståt, och,

som jag fruktar, ätit opp Norge innan vi fått det. Vi hade äfven Illumination och Transparenter, dumma och lögnaktiga som trots någon Bulletin. Jag ville ej vara sämre än de andra och hade äfven min som här följer in effigie. Ett poem af mig, men som lyckligtvis stadnar vid Carl August, medföljer äfven. Ty när man vill vara höffig mot höga vederbörande, så tiger man (a. a. s. 442).

Brevskrivaren väntar sig denna gång mera av den norska resningen. Han »fruktar», att Norge går förlorat; skall man döma av den uppsluppet glada tonen, låter det snarare som han önskade det. Han hade dock nyss kallat »händelsen» »herrlig». Är det hans hat mot Karl Johan, skadeglädjen över dennes misslyckande, som förleder honom att nu glädjas åt ett totalt fiasko? Man uttrycker nog Tegnér's inställning riktigare, om man säger, att han ännu hoppas på seger åt Napoleon. Hånet mot de dumma och lögnaktiga bulletinerna får sin förklaring av den omedelbara fortsättningen:

Här gå för öfrigt allehanda rykten om kriget och Napoleon. En ganska officiell berättelse försäkrade häromdagen att han var afskjuten tvers på, af en kanonkula; men sednare underrättelser vilja påstå att han åter vext tillhopa.

Tegnér har haft fullt klart för sig, att de nordiska folkens öden i själva verket avgjordes genom de stora slagen och den stora diplomatién ute i Europa. Han har följt det gigantiska hasardspelet med spánt intresse. Det är sant, att hans intresse tagit formen av en lidelsefull Napoleonsdyrkan och ett lika stark förakt för Napoleons fiender. Men med känslöstämningarna har förenats den kalla beräkning, den skarpa insikt, som alltid på ett så egenartat sätt hos Tegnér blandar sig med känslomänniskans sangviniska förhoppningar eller dystra fatalism.

Att Karl Johan lyser med sin frånvaro i Nore, är icke tillräckligt förklarat med diktarens hat mot Napoleons farligaste motståndare, det ryska revanschkrigets förhindrare, den spontana skandinavismens förfuskare. Tystnaden om Kielfredens hjälte döljer realpolitiska beräkningar. I det brev, som nu kommer i tur att citeras, till Adlerbeth 5 maj 1814, har Tegnér sagt detta expressis verbis:

Hvarför jag ej nämnt Prinsen, är för vidlyftigt att nu omtala. Jag hoppas, att sista politiska händelser gifvit dig goda upplysningar.

Anspelande på de första tecknen till den politik, som gav sig etiketten Den heliga alliansen men var beslöjad maktpolitik av segermakterna, fortsätter han:

Tror du verkligen, att de förnuftigare kunna hädanefter tro på Europas återställda jemvikt, kunna glädja sig öfver den absoluta uselhetens seger öfver kraften och Geniet, eller att tidens hvälfningar icke snart med hela sin styggelse skola drabba oss och våra söner, åtminstone oss Svenskar — så har jag verkligen ingen ting att säga dig, men härom få vi framdeles disputeras, sedan det nemligen, som nu mera, är för sent (a. a. s. 443).

Vad Tegnér i maj 1814 befarar, är ej svårt att förstå: att de segrande stormakterna skola lura Sverige på alla frukter av kriget. Han var ej ensam om dessa farhågor och de voro som bekant långt ifrån ogrundade. Men vad var det, som förmådde honom att ej nämna »Prinsen» och som är för vidlyftigt att omtala i brev? Det är en gåta, Adlerbeth får att grubbla på, till dess de båda vännerna träffas och få disputeras, »sedan det är för sent». Det är obekant, om Adlerbeth någonsin fick gåtans lösning. Det har i årets brevväxling mellan dem varit ytterligare tal om saken. Adlerbeth har kallat prins Kristian, den norska syttendemajkungen, för niding. I ett brev 18 oktober försvarar han sig mot Tegnérns protest. Men Tegnérns mellanliggande brev äro ej bevarade. När man vet, att Adlerbeth var en mycket noggrann man och mycket aktsam om sina litterära förbindelser och deras frukter, söker man en förklaring till att dessa brev äro försvunna. Har orsaken varit försiktighet å egna och å den oförsiktige vännens vägnar? Voro breven farliga att gömma, farliga för brevskrivaren, till och med för mottagaren? Karl Johan hade en hemlig polis och var just dessa år skuggrädd för sammansvärjningar.

Efter Adlerbeth har ingen tänkt på att gissa gåtan i Tegnérns brev 5 maj 1814: »Hvarför jag ej nämnt Prinsen, är för vidlyftigt att nu omtala», d. v. s. att söka undermeningen i Nore. Man har i stället slagit sig till ro med Elof Tegnérns domslut, att dikten ingen mening hade, att den var ett »guds fred — yxskaft». Här skall göras ett försök att få mening i den.

*

Den tryckta litteraturen rörande vår politik tiden närmast efter 1809 och fram för allt »1812 års politik» är omfångsrik men har

av flera skäl visat sig otillräcklig för en undersökning av den art det här gäller. Det har visat sig behöfligt att gå till otryckta källor. Diplomatiske akter äro väl i stor utsträckning publicerade, men utom att detta skett tämligen planlöst, ha de självfallet utgivits, i den mån de tett sig viktiga för själva den handgripliga politiken. Jag kan icke nog inskräpa, att min undersökning icke är i vanlig mening politisk. Vad jag söker, är icke de faktorer, som bestämt det faktiska politiska händelseförloppet utan de faktorer, som skapat politisk opinion. De diplomatiska relationerna från Stockholm och från Köpenhamn ha varit en huvudkälla, vidare skriftväxlingen mellan den svenska regeringen och ämbetsmän i gränsprovinserna, men en för mitt syfte lika givande källa ha de hemliga danska spionrapporterna visat sig vara oberoende av, ja ibland just på grund av deras ovärde som pålitlig kunskapskälla.

Vid utforskandet av den politiska atmosfären i Tegnér's Lund får man aldrig förlora ur sikte, att staden och orten lågo i ett gränslandskap med livliga förbindelser till grannlandet, fiendelandet.

Att åstadkomma en fullkomlig avstängning mellan två krigförande nationer har förmodligen aldrig varit möjligt. Säregna omständigheter gjorde det speciellt svårt att 1813 få spärren effektiv. Till följd av de hinder, som hopades i Karl Johans väg mot Norge, drogo krigspreliminärerna ovanligt långt ut på tiden. Det låg ej i Sveriges intresse att få kriget förklaradt, men väl tvingades man att mer och mer inskränka förbindelserna, eftersom Sverige trots allt var den anfallande parten och hade större intresse än Danmark av att hemlighålla sina mått och steg. Redan 2 oktober 1812 utfärdades order att danskar såväl som andra inresande hade ett förete pass från utrikesstatsministern, varom svenske ministern i Köpenhamn 7 okt. underrättades.¹ 17 april 1813 sändes till Toll, som även efter sin generalguvernörstid användes som en slags intendent över de södra gränsprovinserna, meddelande att de diplomatiska förbindelserna avbrutits, vilket likväl ej medför annat än uppmaning till Toll att vara på sin vakt.² Toll inrapporterade två månader senare, 19 juni, till von Engeström, vilka åtgärder han vidtagit: bl. a. hemlig order till postmästaren i Hälsingborg att övervaka

¹ *Utrikes statsministerns koncept 1810—1814. Svenska beskickningar. Köpenhamn.* R. A. — Jfr Oxenstiernas depech till sin reg. 9 okt. 1812, *Danica, Env. fröh. Oxenstiernas dep. 1810—13.* R. A.

² *Utrikes statsministerns koncept. 1810—13. Publika verk och ämbetsmän.* R. A.

danska brev, om rigorös kontroll vid inresa m. m. Han har dessutom fäst ett par ämbetsmäns uppmärksamhet på »förmente otilbörlige intelligencer med folk här i Provincen».¹ Från Danmark vände man sig till Toll med förfrågan om orsaken till postförbindelsernas avbrytande, varpå han efter befullmäktigande från kronprinsen svarar (22 juni, 2 juli 1813).² Då hade redan strängare förhållningsregler utfärdats, dels av kronprinsen vid hans nedresa till krigsskådeplatsen, dels från Engeström, bl. a. varning för affärer på Danmark, emedan krig med denna stat vore att befara.³ För »att få underrättelse ifrån Köpenhamn» föreslår Engeström 9 juli Toll att verka för överenskommelse med danskarna om att låta de utländska diplomaterna i de båda huvudstäderna få sina depescher genomsläppta. Han tillfogar, att Förenta staternas chargé d'affaires i Stockholm var postdag på obekant sätt får brev från Köpenhamn. Toll avråder och ger samtidigt en inblick i sätten att kringgå gränsspärren. Hemliga rapporter sådana som de av Engeström omnämnda från amerikanske konsuln bliva för framtiden svårare, sedan Toll förbjudit den reguljära båttrafiken över Sundet:

Jag lät den gå intill dess Danskarna förbödo, att Båtförarne icke fingo gå i land, och detta var enda utvägen, att noga utröna, hvad i deras hamn passerade — — ty hvarje Båtförare härifrån var en instruerad kundskappare» (17 juli).

Toll var naturligtvis inte ensam om sådana knep. Tscherning, ledaren för det danska spionaget, fick intill slutet av augusti regelbundet svenska tidningar genom en fiskare, som då blev upptäckt och gripen på svenska sidan: »Den fisker, som henter mine Aviser, er ogsaa taget, og derfor fik jeg ingen» (30 aug. 1813, H. P. nr 853).

Kommandanten i Hälsingborg, C. Geijer — han avsattes senare själv på grund av misstankar mot honom hos Karl Johan — hade långt före krigstillståndets början, 19 sept. 1812, funnit en uppmaning att skriva med sympatiskt bläck i ett brev från Frankrikes

¹ *Brev till L. v. Engeström.* K. B.

² *Den Høistcommenderendes Archiv, Hemmelige Papirer. Indkomne sager*, nr 648. Rigsark. Khvn. (I denna svit ingående aktstycken hänvisas i det följande till med förkortningen *H. P.*)

³ Utr. statsmin., Publ. verk etc., resp. *Kanslipresidentens arkiv. Skrivelser till v. Engeström.* R. A. (Då i det följande inga signa för officiella svenska skrivelser anges, äro de att finna i de i denna och närmast föregående noter angivna serierna i R. A.)

minister i Köpenhamn, Alquier, till en fransman Yvon i Göteborg och rapporterade saken till utrikesstatsministern. Svenske konsuln i Köpenhamn, Gram, beträddes hösten 1813 med att i brev till honom voro inlagda brev till danskar, medan hans egen korrespondent skrev i chiffer; Toll sände aktstyckena till Engeström (10 nov. 1813).

Det är självklart, att icke blott post smugglats in så; också otillåten personbefordran kan beläggas.

Vid Hven skolå, likaledes enligt Toll, redan under fredstid svenska och danska fiskare ha brukat frakta resande över Sundet utan att erkänna det och utan att röja varandra (31 sept. till von Engeström angående en efterlyst och försvunnen person).

Den effektivaste spärren var den, som naturen sörjde för: isen i Sundet. Men inte ens den var absolut, som följande notis från Toll till Engeström 19 jan. 1814 betygar:

Ingen Parlamentering har sedan d. 10de varit möjlig emellan Dannemark och här. Isen har flera öppningar, men deremellan icke så starck att Isbåtar våga sig ut — —. Någre Swenske Sjomän, som lågo med sitt uppbragte Skepp infrusne vid Helsingöhr, gingo derifrån den 14de om aftonen på Isen och kommo Natten till Hven samt andra dagen till Landscrona; efter deras utsago skall man på andra sidan tro det 10 000 man här äro samlade och befara de ett anfall herifrån, hvarföre man dagligen hugger upp grafvarne kring Kronoborg.

Lundensiska namn möta då och då i krönikan om de på det otillåtnas gräns balanserande förbindelserna mellan Danmark och Skåne.

15 mars 1810 tackar svenske ministern i Köpenhamn, Oxenstierna, för befallningar, som Engeström skickat honom med Agardh; det ej fullt justa sättet att befordra officiell diplomatpost med privatpersoner beivrade samme Engeström visavi den danske diplomaten i Stockholm, Baudissin (29 nov. 1812, till Geijer, kommandanten i Hälsingborg).

Ostörda av den visserligen ännu tämligen milda spärren besökte några akademiker från Lund vid påsken 1813 Köpenhamn. Två av dem, professorerna Lidbeck och von Engeström, deltog 17 april i ett sammanträde i Det skandinaviske Litteraturselskab. Vid följande sammanträde, 15 maj, höll Molbech sammastädes ett föredrag om Lund.¹ Molbech hade året förut gjort en resa till Sverige, utan tvivel delvis i sin egenskap av vetenskapsman, men bevisligen också

¹ Det Skand. Lit.-selsk:s protocoll 1813. (Det Kongel. Bibl. Khvn.)

i egenskap av spion; i de här flera gånger åberopade spionrapporterna bland Hemmelige Papirer i danska riksarkivet figurerar Molbech, t. ex. i rapporten nr 36 för år 1812. — Tegnér var en av resenärerna och har i ett brev till Adlerbeth 30 maj givit en saksak redogörelse för sina intryck av det litterära livet i broderlandet. Denna avdelning i brevet, som handlar om att han under de fjorton dagarna där hunnit »förnya gamla bekantskaper» och »formera nya» (Skrifter, ed. Wrangel-Böök, II s. 426) — denna avdelning följer omedelbart på ett här ovan citerat stycke, vari skalden avböjer att skriva en krigssång mot »de arma danskarna». Han hade som synes färska skäl att känna sympati för dem. I brevets slut göres ett bestämt partitagande mot Karl Johan, vartill jag återkommer.

Om det mellan Danmark och Skåne, bl. a. Lund, pågått ett livligt utbyte av politiska nyheter, så är därmed ej sagt, att invånarna i dessa trakter varit bättre underrättade om händelserna ute i världen än de, som hämtade sin kunskap och bildade sina meningar enbart ur svenska eller enbart ur danska källor. Blandningen kan lika väl ha verkat förvirrande som upplysande. Men jag har redan antytt, att misstag och felbedömningar kunna visa sig lika intressanta såsom uttryck för allmän eller enskild opinion som de oklanderliga nyheterna och den oförvillade klarsynen. Ett par exempel torde vara nog för att exemplifiera vad jag menar.

Franske ministern i Köpenhamn kände senast 8 juli 1812 det svensk-ryska förbundet (Oxenstiernas rapport d. d.). I Sverige funnos en månad senare och väl ännu längre de, som trodde, att meningen vore ett krig mot Ryssland, som skulle utföras med Napoleons goda minne och med hans hjälp (se nedan s. 26 f.).

Napoleons nederlag vid Leipzig hemlighölls i det längsta i Danmark. Så sent som 4 november kände helt få i Köpenhamn till den. En rapportör åt Geijer i Hälsingborg visste d. d. berätta från Köpenhamn: »ganska få kände de allierades seger den 18, 19 October, endast Österrikiska Ministern, som genom mig bekommit denna underrättelse» (Geijer till v. Engeström). I Sverige spreds naturligtvis segerbulletinen så snabbt som möjligt. Men därav följer ej, att alla trodde den, allra minst om de hade tillfälle att få höra även andra parten. Engeström hyste betänkligheter mot att låta i Sverige publicera den franska relationen av slagets förlopp, emedan dess förvanskande framställning av förloppet vore bestickande och skulle tros av »den stora hopen, hvilken sätter tro till ett pränt» (19 nov. 1713 till Wetterstedt).

Det är icke för djärvt att antaga, att Tegnér hellre skulle ha trott den franska versionen¹, och vem vet, om han ej från Danmark fått sin skepsis bestyrkt. En annan reflexion av Engeström är ännu mer sägande. I en anmodan till Geijer och Toll 19 nov. 1813 att smuggla in rätta nyheter i Danmark anbefaller han att om möjligt sprida engelska bulletiner, eftersom »man i Danmark misstror alla Svenska tidningar».

I denna ovissa tid stod det var och en fritt att tro nästan vad han ville. Var han gränsbo i närheten av Danmark, varifrån av motsatta intressen färgade nyheter spredos, blev frestelsen att tvivla dubbel. Var han Napoleonsdyrkare, som så många svenskar voro, så var frestelsen tredubbel. Var han ett rörligt ingenium, var han ett konstnärstemperament, lyssnade han ännu beredvilligare till de önskade nyheterna. Tegnér var allt detta på en gång.

*

Sedan det nu visats, *hur* Tegnér kunnat tillägna sig politiska bedömningar och förhoppningar, som stredo mot de officiella svenska, övergår jag till att undersöka, *vad* han egentligen menat och hoppats i fråga om de nordiska rikenas aktuella och framtida inbördes förhållanden.

Dikten själv innehåller en enda anvisning. Det är hyllningen till Karl August i den uteblivna Karl-Johanshyllningens ställe. I breven, som ovan citerats, fröjdar sig skalden åt utbytet som åt ett lyckat puts, och vännerna finna det opassande, ja utmanande.

Och denna anspelning på en annan person, en annan politisk kurs än Bernadottes är i själva verket mycket meningsfull. Man griper här i en Ariadnetråd, som leder genom en villsam politisk labyrint.

Det är nödvändigt att gå ett par år tillbaka i tiden.

Den danske prinsen Kristian Augusts val till svensk tronföljare var frukten av ett knippe samverkande politiska beräkningar, bland vilka skandinavismen är en — eller rättare några, ty denna skandinavism hade i sin tur flera rottrådar. Att avväga, varifrån initiativet kom, är svårt och hör ej till denna undersökning. Viktigare är att konstatera, att det kunnat komma från flera håll. Armfelts

¹ Jämför ovan s. 7 hans omdöme: »dumma och lögnaktiga som trots någon bulletin».

stämplingar, i Bohuslän hösten 1808 visa det¹, likaså Adlersparres snabbhet att göra tanken till sin, även om den ej ursprungligen var det. Två drag hos Karl-Augusttidens skandinavism äro av vikt för Tegnér och Nore. Det ena är, att förhoppningarna gällde ej blott Norge, utan även Danmark. Fredrik VI hade genom den bekanta ballongagitationen anmält sig som aspirant till den svenska tronföljden, och fastän han längre fram på året förstörde sina utsikter genom fientlig hållning mot den nya regimen, arbetade Kristian August för sin monarks kandidatur, innan han fann sig i att själv ta mot tronföljden, ja även sedan han gjort det, lade han an på vänskap med sin danske frände. För att möta denne hade han kommit till Skåne, när döden drabbade honom. Jämte vänskapen till Danmark var front mot Ryssland en punkt på Karl Augusts program. Wedel, som väl måste betraktas som centralfiguren i hela denna skandinavism, talade om »barbarerna» i öster, och prinsen yttrade motvilja mot det samarbete med ryssarna, som Fredrik VI ålade honom efter den svenska statsvälvningen.² Adlersparre och Platen, som inom den nya regeringen gjorde ett icke alldeles föraktligt arbete för en energisk krigsföring, byggde därvid väl så mycket på unionsplanen som på hjälp från Napoleon; det var Lagerbjelke, som sköt den franska alliansen i förgrunden.³

Vad denna kombination av skandinavism och ryssfientlighet har betytt för Tegnér's ställningstagande, är lätt att se. Man har ej rätt att anse hans skandinavism sekundär i förhållande till hans rysshat. För en värmlänning och lundabo var intresset för Norge och Danmark helt naturligt. Den närmaste tidens händelser sörjde också för, att skandinavismen överlevde Karl August.

Tegnér, som hyllat honom ett par dagar före hans död⁴, skrev omedelbart efter den, 31 maj 1810:

»Och hvad skall nu bli vårt öde? Ingen Thronföljare och så godt som ingen Kung. En urtima riksdag förestår väl, och hvad kan den hjälpa. Förmodligen triumferar Ryska partiet (det tros ha en värdig anförare i Dela Gardie) ty Napoleon tycks ej bry sig om vårt öde, och har dessutom för mycket annat att göra. Vi äro ett olyckligt folk.» (Skr. II, s. 387).

¹ ELOF TEGNÉR: *Armfelt*, s. 160 f.

² *Historisk Tidskrift* 1890, s. 37.

³ A. GRADE: *Sverige och Tilsit-alliansen*. Lund 1913, samt TEGNÉR, a. a. s. 181.

⁴ *Skrifter* II: 35.

Den 17 juni räknar han upp förmodade tronkandidater, börjande med den döde tronföljarens bror:

»Här talas nu mycket om Thronföljden. Man gissar på Augustenburg, Massena, en hertig af Oldenburg, äfven f. d. Kronprinsen» (a. a. s. 388).

Bland skälen för den förstnämnde, vilken som bekant blev regeringens kandidat, spelade hoppet om en förening med Norge en, om ock underordnad roll. Skandinaverna arbetade dock även på en annan linje, nämligen för danske kungen. Effekten därav blev, som svenske utrikesstatsministern Lars von Engeström uttryckte sig, att Danmark i stället för en fredlig granne, Augustenburgaren, fick en både »obeqväm och farlig», Bernadotte.¹ Vad som en tid gav kung Fredrik några utsikter, var att de franska ministrarna stödde hans sak både i Köpenhamn och Stockholm. Svenske ministern i Köpenhamn, Oxenstierna, trodde sig 3 juli efter ett samtal med Frankrikes sändebud, Didelot, kunna meddela sin regering, att Napoleon önskade skapa en stark nordisk stat som stödjepunkt vid den väntade konflikten med Ryssland.²

Ett hinder var Fredrik VI:s impopularitet. Personligen var han omöjlig, vilket Engeström inte dolde. Tydligen var detta anledningen till, att sent omsider ännu ett namn framfördes, den danske kronprinsens. Hans kandidatur är det intressantaste momentet, i varje fall i detta sammanhang intressantast, av hela underhandlingen. I en depeesch av 24 juli nämner Oxenstierna det nya uppslaget, som han tror skulle ha större möjligheter, och han tillägger 31 juli, att Didelot sagt sig varken kunna förlåta danskarna eller Oxenstierna, att de inte förr tänkt på prins Kristian. Ja, den kärve Engeström skrev till svar, 28 juli:

»Tanken om Nordens förening är stor. Skulle den kunna utföras genom Arfprinzens af Danmark val?»

Men fyra dagar senare måste han med föga glädje konstatera Bernadottes stigande utsikter.

Det var första gången Karl Johan drev bort prins Kristian från en nordisk tron; andra gången skedde det i Norge 1814.

Framskjutna nordiska politiker voro sålunda sommaren 1810

¹ ENGESTRÖM till OXENSTIERNAN 1 aug. 1810.

² Efter Bernadottes framgångar vid valet desavuerades som bekant de franska ministrarna; den stockholmske återkallades.

allvarligt sysselsatta med skandinavistiska möjligheter. I och med att dessa förhoppningar knutits till prins Kristian, peka de fram mot 1814 och Nore.

Men dessutom är det möjligt att följa dessa planer, dessa intriger nära Tegnér. Vid sidan av den officiella diplomaten anlitate Fredrik VI hemliga agenter, och en av dem var medicine professorn i Lund Munck af Rosenschöld, en orolig ande, som mer än en gång figurerar i tidens halvpolitiska krönika. Hans andel i den ifrågasvarande agitationen är omstridd; dock synes det obestriddigt, att han varit med. Ej heller finnes någon anledning betvivla, att han satt som villkor för sina tjänster prinsens kandidatur i stället för kungens.¹

Ännu en möjlighet att följa yttringarna av 1810 års skandinavism fram till Tegnér ger den publicistiska agitation, som bedrevs från dansk sida. Bland en rad flygskrifter, som detta år sågo dagen i Köpenhamn och vände sig till svenskarna, må här blott två framhållas. Den ena är författad av en med Tegnér personligen lierad skribent, Jens Kragh Höst. Man lägger i den märke till en påfallande stark ryssfientlighet, som bör ha tilltalat Tegnér. Den andra och viktigare skriften har Grundtvig till författare och heter: »Er Nordens Forening ønskelig?». Den är av alla dessa propagandaskrifter intressantast både i och för sig och genom sina mycket frappanta överensstämmelser med Nore.

Grundtvig betonar starkt, att unionen, om den kommer till stånd, blir en tre-statsunion — något som icke alla danskar voro lika ivriga att göra — och ger de tre nationerna var sina uppgifter i samarbetet. Sverige, »Gautur», som behöver stöd mot Ryssland, och Norge skola stå »med Ryg mot Ryg, vise de Fremmede et dobbelt Aasyn og et dobbelt Sværd» (s. 10). Dane skall vakta havet: han »har sit rette og hæderlige Hjem paa de stolte Snekker» (s. 11). I »Nore» skola vi finna en lika utpräglad och i dåvarande politiska situation ganska överraskande trestatsskandinavism och likaledes nedanför gruppen av rygg mot rygg stående kämpar rollen som »vaktskepp» tilldelad Danmark — en bild så långt ifrån självfallen, att Norges redan då notoriska betydelse som sjöfartsnation offrats för den poetiska effektens skull.

Över huvud är Grundtvigs lilla skrift egentligen ett prosapoem, fullt av götisk storvulnhet. Nationerna personifieras som syskon,

¹ SCHIERN, *Histor. Studier*, Khvn 1856—57, s. 325.

de få växa, rasa ut och mogna, så som det anstår romantiska historiska gestalter. Det är åter idel likheter med Tegnér's götiska stil. Vid en detalj kan man tveka, om icke Grundtvig's tanke och bild stannat i Tegnér's minne och dykt upp, när han tre år senare skulle göra sitt bästa att visa, att historien var idel god profetia för en Nordens broderliga förening. Den svårighet, som Kalmarunionen onekligen erbjöd, hade Grundtvig med hjälp av sin konsekvent genomförda personifiering löst slående enkelt:

Dane och Noreg, de båda äldre syskonen, voro redan uttröttade av fejder, Gautur däremot »stod da i sin raske Ynglingsalder — — fölte de ungdommelige Kræfter gære i sig». Kalmarunionen var »en Lænke, hvori de syge, udmattede Södskende vilde binde Gautur, deres djærve Broder». Numera har Gautur hunnit genom den stormiga ungdomstiden, och föreningens stund har kommit (s. 6 och 11).

Tegnér använder samma sinnrika tankegång: att den svenske brodern måste rasa ut innan han var mogen för samlevnaden.

Så skildes våra bröst af fjällarne och svärden,
vår kraft blef spilld, vår barm blef kall.
Med mina bragders dåen tid jag fyllde verden,
och sist — med dånet af mitt fall.
Till slut vi stodo der, i skygd af lendens grenar
på Nordens graf förfallna bautastenar.

Lånet, om det nu är ett lån, kan verka spetsfundigt och tillfälligt, men det är i själva verket ingendera. Både Grundtvig och Tegnér äro genomträngda av den nya, romantiska uppfattningen av begreppen stat och folk. De fatta de nordiska nationaliteterna som sig utvecklande levande organiska väsen. Dessa kunna en gång mötas som fiender, när deras utvecklingsstadium kräver det, utan att under ett senare skede minnet av striderna bör hindra en sammansmältning, när tiden är mogen. För Grundtvig är unionen ingenting mindre än en restlös sammansmältning. »Det hele stolte Land», utropar han extatiskt, »ei Danmark eller Norrig eller Sverrig ene er mit Fædreland» (s. 10). Och han talar, som den historiefilosof han var, om »Historiens usynlige Aand», som har »vidst at forberede det ligesaa store som glimrende Skuespil, da Broderfolkene, drevne af inbyrdes Kærlighed og Høiagtelse synke i hinandens Favn og smile vid Erkendelsen — — —». Samma visserligen ej särdeles

originella bild av de återförenade syskonens omfamning frammanar Tegnér, och den götiska tonen får en dallring av vigselpatos:

Välkommen till mitt bröst, välkommen höga Nore!
 Du Asarnas och styrkans son!
 Der är din plats. Ve oss om den förgäten vore,
 du var för länge skild derfrån.
 I Norden vara skall en kraft, en enig vilja,
 hvad Gud förenat må ej menskor skilja.

Tegnér beundrade Grundtvig som ett excentriskt geni. Om hans »Verdens krönike», det verk, där hans polemiskt kristna patos tagit helt överhand över göticism och naturfilosofi, skrev den förre 30 maj 1813: »En högst märkvärdig bok är Grundtvigs Verdens Krönike, den jag recommenderar dig att läsa. Mannen är ett geni, som förlorat förståndet» (Skrifter II, s. 427).

Grundtvig å sin sida talar i sin här framdragna lilla skandinavistiska skrift om Tegnér, kanske utan att själv veta det. Ty när han talar om vad han hoppas vara upptakten till Nordens enande, Karl Augusts fredsgärning, nämner han, att denne besjungits såsom i Danmark så också från »Skaanes Sletter og Upsals Helligdom». Det är helt enkelt Tegnér's hyllningsdikt till Carl August, som han har i tankarna. Om, som jag antar, Grundtvigs skrift sedan i sin tur varit av betydelse för Nore, har man här ett av exemplen på litterär växelverkan, vanlig överallt, men vanligast kanske, när diktare ställa sig i en mäktig tidsrörelses tjänst, som bär upp dem båda och lägger den enes ord i den andres mun — lika ärligt menade, lika intensivt upplevda hos båda.

*

Med Karl Johans val till tronföljare förlorade skandinavismen mycket av sin aktualitet. Den nya kursen satte i detta fall såväl som ifråga om hållningen åt öster den svenska opinionen på hårda prov. Detta är allbekant; de nya exempel, som nedan skola lämnas, bekräfta det. Emellertid torde det böra inskräpas, att motsättningen ej får överdrivas, något som de senaste decenniernas forskningar ej alldeles undgått att göra. Kontinuiteten i dessa års politik är just tanken på Norges förvärv. Och Karl Johan har ej blott gjort detta mål till sitt, han har ej heller försmått de medel, som föregångarna använt — den fredliga agitationen — ja han har till och med använt de gamla männen för sina planer.

Platens bekanta promemoria har ju ansetts vara själva utgångspunkten för Karl Johans politiska system. Ännu mer belysande är emellertid det faktum, att denne sökte kännning med Adlersparre och även nådde fram till ett samarbete, i fråga om planerna på Norge, hur reserverad den självmedvetne och ömtålige revolutionsmannen än i det hela ställde sig till den nye makthavaren.

Under loppet av år 1812 och hela det följande året arbetade Adlersparre med ekonomiskt understöd från svenska regeringen på att samla eller skapa en norsk opinion för fredlig anslutning till Sverige. För Karl Johan var denna väg mot målet blott en liten biväg vid sidan av huvudlinjen, som han såg utstakad av vapnen och den europeiska diplomaten. För Adlersparre var omvänt den fredliga föreningen den enda riktiga och rekommendabla. Han har ej varit i okunnighet om sin särställning. I ett brev till Wirsén 7 febr. 1813 förhörde han sig, om regeringen verkligen ville »med allvarlighet och fullföljande» använda hans hjälp, och han riktar samma fråga till Engeström 30 maj i ordalag, som icke just äro valda för att dölja otålighet och missnöje:

»yttre omständigheter, lyckliga eller olyckliga, kunde kanske göra att ändamålet i alla fall vinnes, eller blir i alla fall en omöjlighet att vinna. I bägge dessa händelser vore kostnaden förgäfvets använd. — Ett mellantillstånd torde deremot fordra stor vaksamhet att bereda sinnen och skaffa underrättelser» — —.¹

Hans sangviniska temperament skenade i väg med honom och han målade en alldeles för ljus bild av läget. Många trodde som han, därför att de gärna ville tro på en fredlig union.

På senhösten 1813, 25 nov., då man sedan ett par månader befann sig i öppet krig med Danmark, skriver utrikesstatsministern till befälhavaren för västra armén, von Essen:

Det vore väl, om Norrmännen ville taga sitt partie och blifva svenskar. Det vore så mycket mera angenämt som deras förhållande hitintills gjort dem agtningsvärda.

Även om man ej vågade lita på, att norrmännen sua sponte skulle falla i Sveriges armar, beräknade man, att missnöjet mot Danmark var så starkt, att en inryckande svensk här skulle kunna bli signalen till övergång. Själve Wedel-Jarlsberg hade i mars 1813

¹ *Bref till L. von Engeström, K. B.*

accepterat denna plan. Ännu enklare tedde sig förloppet för landshövding von Rosen i Göteborg: »hungersnöden skulle göra norrmännen tvungne att endera lystna till våra tillbud eller ock drifne af förtviflan försöka taga spannmål hos oss med våld». Av sin norska korrespondens summerade han en annan gång följande, vilket syntes honom vara goda nyheter: »Brefvens innehåll uti allmänhet bevisa att man har mindre hat, men mera fruktan för svenskarne än ryktena utspriddt.»¹

Givetvis försummade de sålunda förhoppningsfulla icke att utsprida sina förhoppningar. Ett bevis för att de trängt ut över landet, har man i de danska spionrapporterna. Redan 14 juli 1812 inberättar Tscherning till Bülow, att svenskarna förbereda ett infall i Norge och därvid räkna på frivillig anslutning bland norrmännen (H. P. 1812, nr 140). 9 sept. rapporteras från Göteborg via Häl-singör (Top, H. P. 1812, nr 242), att »Grev Adlersparre er Ankommen til Stockholm fra en Mission til sine Venner i Norge; men ingen veed hvad han har udrettet». Bättre besked vet då en spion Rösler, som på en resa i Karlshamn träffat samman med en frispråkig »stadsmæglere» (6 aug., H. P. 1812, nr 266):

Han begynte at omtale de Nordskes Misfornøjelse og svor paa at de mer end gierne traadte over paa Svensk side. — — — Man sagde blandt andet at en Svensk Hr Adelsparre var kommet tilbage fra Norge hvortil man havde sendt ham for at udforske Stemningen der blandt Folket; man vilde endogsaa vide, at han var befuldmægtiget at giøre hans Durchlægtighed Prins Frederich af Hessen hvisse Forslag om Forening mellem Rigerne!!!»

Spionen är, som hans utropstecken visa, skeptisk mot ryktet, och det är klart, att danskarna hade mindre skäl att i ett sådant fall vara lättrogna än deras grannar denna sidan sundet. 19 sept. vet en göteborgsk korrespondent, Holsten, berätta, att Adlersparre misslyckats i Norge; hans anbud mottagas med förakt (H. P. 1812, nr 322). Men ännu så sent som 7 april 1813 upprepas från en av de flitigaste och mest välunderrättade spionerna, konsuln Clarck i Göteborg, att den svenska opinionen tror på unionsvänlighet i Norge:

Man vedbliver at tale om Norges forening med Sverrig og at det skulde have et stort Partie for sig samme Stæde» (brevreferat av Top, H. P. 1813, nr 269).

¹ *Bref till L. von Engeström* 12 maj och 13 okt. 1813, K. B.

I en av sina översiktsrapporter, 22 maj 1813, alltså vid tiden för Karl Johans överresa till den tyska krigsskådeplatsen, annoterar Tscherning, att »Forholdet mod Danske er ganske fredelig» samt därpå följande uppseendeväckande notis, som Tscherning själv av sammanhanget att döma ej tycks anse särskilt barock:

Man venter ej krig med Danmark, men troer, at Norge selv har forlangt Forening med den Svenske Krone» (H. P. 1813, nr 522).

Dessa förhållanden ställa ett svårbegripligt brevuttalande av Tegnér i ny belysning. Sedan det visats, att det i Sverige 1813 existerade en av själva utrikesstatsministern delad förväntan, att norrmännen skulle kunna vinnas på frivillighetens väg för union med Sverige, försvinner gåtfullheten i Tegnér's ord i brevet till Adlerbeth 6 oktober 1813, att han ej kan skriva en krigssång förrän ryssarna besegrats »eller vi fått Norge».

Ingenting hindrar, att han trots det sista villkoret uppfyllt eller nära sin uppfyllelse utan brödrastrid, när han veckorna efter jul skrev sin hälsning till Nor:

Hvad? Skulle Nordens folk och krafter, evigt skilda,
som dragna klingor nötas mot hvarann,
tills fädrens jord förtrampats af de vilda,
och Asars ätt bland slafvarnas försvann?
Och Odens Havamal, kring Odens gamla säten,
en dag förstummat för barbarers läten?
— — — —

Välkommen till mitt bröst, välkommen höga Nore!
Du Asarnas och styrkans son!
Der är din plats. Ve oss om den förgäten vore,
du var för länge skild derfrån.
I Norden vara skall en kraft, en enig vilja,
hvad Gud förenat må ej menskor skilja.

Se ej med längtan mer utöfver hafvets yta,
vänd emot södern ej din håg,
der Herthas blomsterö, och hennes systrar flyta
med gröna lunder på den blanka våg.
Er skiljer hafvet åt, men Seveberget löder
ditt land vid mitt. Hvad söker du i söder?

Adlersparre skulle icke kunnat önska sig en bättre programskrift för sin norska propaganda. Den fortgick alltjämt och stordes ej av Kiefreden, som ju f. ö. blott skulle ha underlättats, om den

entusiastiske skandinaven bedömt läget rätt. Först det norska upproret gjorde svenskarna klarseende. Så sent som 25 mars vidarebefordrar Engeström en rapport från Adlersparre till Karl Johan — men betecknar den som intresselös. Ett par dagar förut, 16 mars, hade han harmset förklarad, att Adlersparre vilselett regeringen om läget i Norge och till mellanhänder använt suspekta äventyrare.¹ Adlersparre å sin sida ansåg alltjämt sin Norgepolitik riktig och Karl Johans förfelad; det uppgives, att han efter unionens slutförande sagt, att om villkoren ej blivit så pass drägliga, han skulle önskat hela saken ogjord. Baltzar von Platen, som redan tidigare visat sitt missnöje — tullspärren mot Norge var enligt de Geer hans skäl att lämna statsrådet — ställde enligt Hartmansdorff till en scen med kronprinsen vid själva fredsunderhandlingarna i Kiel.² Tegnér, tillhörande samma läger, den fredliga unionens, kunde privat till sina vänner under de kritiska vårmånaderna 1814 håna »vår skarpsinniga politik och dess lysande resultat», varmed han närmast menar normännens för ögonblicket framgångsrika försök att omintetgöra Kielfreden.

* * *

Det mot officiell svensk politik mest illojala, det mest oppositionella i Nore är emellertid ej Norgevänligheten. Vi ha funnit, att Karl Johan i det längsta tillät och gynnade fredssträvandena över »Seveberget» och att fördenskull Tegnér väl som Norgevän kan kallas frondör *efter* Norges självständighetsförklaring, men ej vid tiden för Kielfreden. Det mest oppositionella i dikten gömmer sig i en annan passus. Skalden nöjer sig inte med att välkomna Norge som broder, han sträcker också famnen mot Danmark:

Den dag skall gry, och snart, som Nordens ära kröner,
och enar Asars barn på Asars jord,
då Gefions ö med Juels, med Tordensköldars söner,
som vaktskepp ankrar utför fjällstängd nord.
Träd viking, ej för när. Hon hvilar lugnt i säfven,
men stridens röda hane gal i stäfven.

Vid denna strof mer än vid någon annan del av dikten kan en oinitierad läsare frestas att med Elof Tegnér sätta ett »gudsfred-

¹ *L. von Engeström till Karl Johan*, koncept, K. B.

² »Scen mellan Kronprinsen och Platen». Hartmansdorffs almanacksanteckningar, 10 jan. 1814. R. A.

yxskaft» i kanten. Apostroferingen av Dana är onekligen förbryllande. Sverige är i krig med Danmark, har till syfte att erövrade den norska rikshalvan, har stora utsikter att nå sitt syfte — eller har redan nått det, och Lunds akademis betrodde festdiktare spår en nära förestående intim allians med den stympade fienden.

Ett noggrant skärskådande av den politiska situationen uppenbarar en visserligen väl dold men också väl genomtänkt mening i denna apostrof till Sveriges och Karl Johans fiende.

Man kan börja med att erinra om de inviter till fredlig uppgörelse med Danmark om Norge, som gjordes före vädjan till vapnen. Karl Johan önskade ingenting hellre än att Danmark i godo skulle släppa det byte, han föresatt sig att ta, och den ringa iver, Ryssland och än mer de andra allierade visade att hjälpa honom till Norge, gjorde honom dubbelt angelägen att få till stånd ett avtal. Att här ingå på dessa underhandlingars förlopp finnes intet skäl, men ett par moment i det diplomatiska spelet om Norge äro ägnade att belysa dels skandinavismens styrka dessa år, dels huru lätt den hade att kollidera med de nordiska regenternas mot andra mål inriktade politik.

Mellanhanden vid Karl Johans närmanden till Danmark blev den danske diplomaten i Stockholm, Baudissin. Sedan Karl Johan åstadkommit återkallandet av den minister, von Dernath, som 1810 motarbetat den franske marskalkens kandidatur, föll det på den helt unge Baudissins lott att representera sitt land i det politiska stormcentrum, som Stockholm då var. Det är knappt underligt, att han ej visade sig uppgiften vuxen, eller i varje fall ej lyckades lösa den till sin regents belåtenhet. Han börjar med föresats att göra livet surt för danske kungens lycklige medtävlare om den svenska tronföljden, han söker kontakt med svenska missnöjda — men snart nog är han omvänd, man skulle vilja säga förtrollad av de vyer, kejsar Alexanders nya svenska vän öppnar. 9 dec. 1812 inger han formligen till sin regering ett förslag till ny kurs och motiverar den med Karl Johans framgångsrika omsvängning. Liksom Sverige gör numera även Danmark enligt hans åsikt bäst i att överge Napoleon. I de kort därefter, 8 januari 1813, framförda förslagen från svenska regeringen — om compensation för Norge i Tyskland, om en dynastisk förbindelse, som skulle göra Norges avträdande mera ärofullt och mindre oåterkalleligt — gör Baudissin Karl Johans sak till sin egen så oreserverat, att hans

depescher verka allt annat än diplomatiska. Men hans partitagande gick längre än så. När på våren 1813 underhandlingarna visat sig fruktlösa och Baudissin återkallades av sitt hov, försåg han sina politiska vänner från Sverige med upplysningar om inre danska förhållanden av det ömtåligaste slag. Genom Mme de Staël har Engeström från Baudissin fått veta och inberättat 14 maj till Karl Johan bl. a.,

que le Roi de Dannemarc se trouve absolument isolé avec ses Aides de Champ favoris, que Mr de Resencrantz ne cache plus son éloignement du système du Roi et que le Ministère est — — — au désespoir de ne pas avoir suivi les conseils, que Baudissin avait donnés dans une de ces dépêches au mois de Decembre dernier.¹

Det är icke att förvåna sig över, att Baudissin vid ankomsten till Danmark fick träda i arrest och ta som en nåd att inga vidare åtgärder företogos mot honom, och man instämmer i Engeströms anmärkning till Wetterstedt 27 augusti 1813, att han från dansk synpunkt var straffvärd; ungefär så hade man väl dömt i Sverige också.²

Nästan på dagen samtidigt hade Engeström att handlägga ett fullkomligt analogt svenskt fall, i det Karl Johan givit honom i uppdrag att förhöra den nyss hemkallade svenske ministern i Köpenhamn, Oxenstierna, om vilken det kommit till kronprinsens öron, att han i Köpenhamn sagt, »que la demande faite par la Suède, de la Norvege, etait injuste».³ Oxenstierna hade tidigare demeriterat sig genom att ej nog snabbt rapportera Gustav IV Adolfs resa till Danmark. Uppdraget att till danska regeringen framföra de förslag, som sedan i stället framfördes genom Baudissin, hade han misslyckats med; Rosencrantz hade avböjt de förtroliga samtal, som Oxenstierna hade att föreslå.⁴ Dock tyda inga tecken på, att Oxenstierna av medkänsla för Norge försummat något av sitt uppdrag; man har ej rätt betvivla hans uppgift, att Rosencrantz vid sin vägran att öppna förtrolig konversation handlat på Fredrik VI:s uttryckliga order och mot egen övertygelse. Det är icke enbart Oxenstierna, som observerat, att Rosencrantz ogillade den politik hans monark fullföljde, men samtidigt var Rosencrantz som så många

¹ Koncept av V. ENGESTRÖMS brev till KARL JOHAN. K. B.

² *Utrikesstatsministrernas koncept 1810—13*. Publika verk och ämbetsmän.

³ KARL JOHAN till L. V. ENGESTRÖM 13 maj 1813. K. B.

⁴ ENGESTRÖM till OXENSTIERNA 25 sept. 1812 o. f. depescher.

andra, även svenskar, kanske även Oxenstierna, upprörd över Karl Johans lättvindiga sätt att lösa folkens livsfrågor. Efter Oxenstiernas rappell har Rosencrantz till Sveriges dåvarande diplomatiska ombud i Köpenhamn, Lorichs, givit uttryck för sin förtrytelse, och Lorichs har varit oförsiktig nog att framföra hans ord 9 apr. 1813. Det blev en av Lorichs' sista depescher, tre dagar senare, 12 april, har han mottagit sin rappell och kallar den en »disgrace». Idéhistorien har han emellertid med sin oförsiktighet gjort en tjänst, ty de ord han citerar efter Rosencrantz återge på ett i den praktiska politiken ovanligt principiellt sätt brytningen mellan två tidsåldrars åskådningssätt, upplysningen och den av revolutionen fortsatta kabinettpolitiken å den ena, den romantiskt inställda nationalitetskänslan å den andra:

A cette occasion Monsieur de Rosencrantz se récria sur la manière ordinaire de ces tems, de traiter les pays et les peuples comme des meubles qu'on met à l'encan; le Roi de Dannemarek, me dit-il, etoit bien décidé de ne pas S'y conformer.

Vad den danske ministern blivit upprörd över är som man ser detsamma som den svenske skalden Tegnér stötts av i planerna om Norgeförvärvet, då han fann köpsläende om folkens öden lika förnedrande som den öppna erövringen. Byteshandeln blev ju i viss mån verklighet i Kiefreden, varom Tegnér skrev, att »man bör ej påminna ett ädelt folk, att det blifvit eröfrat el. såldt». Det är folkens självbestämmanderätt, deras rätt att leva det liv, deras historia och naturliga relationer anvisa dem, deras rätt att vara organismer, ej »möbler», som hävdats av de båda männen.

Det är utan vidare klart, att någon framgång för Karl Johans bytesavtal icke gärna kan vara den förutsättning, som åsyftas i löftet att skriva en krigssång, när vi »fått Norge», och man kan alltså ej heller i en med sådana medel vunnen fred med Danmark söka det framtidstillstånd, som besjunges i slutstroforna av Nore, stroforna om det danska vaktskeppet utanför Skandinavien.

* * *

Därmed äro de möjligheter uttömda, som Karl Johans politik erbjöd till anknytning för en skandinav av Tegnér's läggning. Om icke den Adlersparreska agitationen och de fredsförhoppningar den ingav räcka att förklara förkunnelsen i Nore, och om den baudis-

sinska linjen, bytestraktater i skandinavismens tjänst, leder bort från de tegnérska tankegångarna, återstår ingenting annat än att efterforska, huruvida Tegnér kunnat skissera sin skandinavism trots Karl Johan, mot Karl Johan, utan Karl Johan. Naturligtvis låter det tänka sig — och det är just vad man i fråga om Nore alltid tänkt sig — att Tegnér helt enkelt negligerat fakta och tagit sin tillflykt till idealisering och drömmar. Han skulle, som han i ett av breven säger, av artighet ha stannat vid Karl August och tigit om Karl Johan. Men nu har han i ett annat brev uttryckligen förklarat, att det är för vidlyftigt »att i bref omtala», varför han ej nämnt »Prinsen», och hänvisat till »tidens hvälfningar». Fastän själva i och för sig gåtfulla, giva dessa ord dock en anvisning, var man skall söka lösningen på gåtan i själva dikten, i dess slutstrofers löfte om en snar försoning med Danmark i en innerlig trestats-skandinavism.

Att det politiska system, som fått namnet 1812 års politik, var föga populärt i dåtidens Sverige, är ett länge känt faktum. Senast har Bök belyst denna motsättning ur idéhistorisk och Tegnérhistorisk synpunkt och jag kan hänvisa till hans framställning. Det ingår huvudsakligen tre komponenter i olustkänslorna mot Karl Johans politik, rysshattet, franskvänligheten och skandinavismen. Bök har haft särskild anledning att framdraga exempel på rysshattet. För den tid, jag sysslar med, är den sidan mindre framträdande, eftersom den officiella vänskapen med Ryssland efter Åbomötet var evident och lade band på antipatien, under det att skandinaviska sympatier ännu mer än ett år hade rätt att göra sig offentligen hörda. Som jag tidigare i denna studie betonat, äro emellertid ända sedan Karl Augusts dagar rysshattet och skandinavismen sammanvuxna till ett komplex, vilket ej hindrar, att skandinavismen mycket väl kunde lösöras och leva vidare i helt andra kombinationer. Om den envist kvarlevande tron i Sverige, att kriget som stundade skulle gälla Ryssland, vittnar sommaren 1812 Baudissin, själv väl informerad om Karl Johans omorientering men ännu ej omvänd. Han skriver 21 juli 1812 till sin regering:

En faisant ces jours passés une course dans la province d'Uplande j'ai été surpris de la prevention contre les Russes, qui existe toujours encore parmi toutes les classes de la nation. Tout le monde souhaite, que les preparatifs militaires, dont on s'occupe a présent, soient dirigés contre la Finlandie.

En från riksdagen hemvändande collega scholæ i Landscrona Chr. Sylvan, vidtalad att ge rapporter från sin till Danmark gränssande landsända, ger 30 juli 1812 följande livliga och självbelätta skildring av sina bygdebors förnumstiga kannstöperi kontrasterat mot hans egen högre politiska visdom:

Menniskjor, som äga litet förstånd, vilja dock anses för mycket förståndiga och desse intränga med djup forskande blick i politikens hemligheter. De mena att rustningarna äro ej riktade mot Danmark, utan att sådant rykte blifvit utspridt för att narra Ryssar och Engelsmän och i tysthet kunna landsätta trupperna i Tyskland, samt der förena sig med Frankrike. Då jag hört sådant, har jag ej underlåtit att stärka folket i denna deras fina politik och dermed gifvit mig den betydlighet, som man vanligen har, då man kommer från en riksdag.

Sylvans relation befinner sig i en dossier bland Engeströmska papperen på K. B. med påskrift: »Brefväxling hållen på H. K. H. Kronprinsens befallning år 1812 för att få underrättelser om Seland.» Wallmark, som vid denna tid var en slags privatsekreterare åt Karl Johan och till vilken brevet är ställt, har i margen gjort en liten kuriös anteckning: »När jag läste detta för H. K. H. Kronprinsen, skrattade H. K. H. hjertligen.» Det skulle snart komma en tid, då missförstånden mellan regering och undersåtar utlöste helt andra känslor än löje hos H. K. H. Kronprinsen, och Wallmark skulle själv få bitter erfarenhet, att leken blifvit allvar.

Indragningsmaktens första uppseendeväckande användning gällde en för Karl Johan ovälkommen yttring av skandinavism under hans krigsförberedelser mot Danmark; just Wallmark blev syndabocken, men den furstliga vreden hade dessförinnan drabbat utrikespolitikens formellt högste ledare, utrikesstatsministern, Lars von Engeström.

Tidningen »Den nya Skandinaven» 3 maj 1813 innehöll en artikel med rubriken: »Reflexioner om krig i allmänhet och om våra närvarande rustningar». Där i göres gällande, att ett krig med syfte att skaffa ett land naturliga gränser vore lika berättigat som ett försvarskrig. Karl Johan har velat genom fredliga underhandlingar giva Nordens riken naturliga gränser och därmed lägga grunden till Skandinavien's enhet, men Danmark har icke velat. Nu kommer kriget, berättigat ur nyss nämnda synpunkt. Det kommer att föras långt borta från Sverige — en fördel — i det Danmark skall anfallas via Tyskland.

Artikeln upprörde Engeström och han förfrågade sig hos den

på resa till Tyskland städde kronprinsen, om icke någon åtgärd borde vidtagas. Han fick 9 maj till svar genom Wetterstedt, att artikeln skulle få passera av den grund, att Sverige nu befunde sig i krigiskt förhållande till Danmark och att därför tryckfrihetsförordningen samt vissa åberopade prejudikat icke i detta fall vore tillämpliga.¹ Innan detta domslut hunnit givas, än mindre mottagas, publicerades i »Journal för Litteraturen och Theatern», Wallmarks tidning, ett mycket skarpt bemötande av Nya Skandinaven. Här urgeras den av Engeström hävdade formella anmärkningen, att artikeln vore brottslig genom offentliggörande av underhandlingar med främmande makter. Men icke nog därmed, även en sakkritik verkställes. Argumentet, att eftersträvandet av naturliga gränser vore ett legitimt skäl till krig, bemötes med det onekligen i förevarande situation mycket välfunna men inte mindre djärva påpekandet, att Napoleon plägat åberopa just geografiska observationer för att rättfärdiga sina ommöbleringar på Europas karta. Men djärvheten i denna reflexion förbleknar alldeles inför omdömet om principens tillämpning av Sverige mot Danmark, vilken helt enkelt förklaras oförenlig med »ädelmodig och upphöjd» politik. Stället lyder:

Jag förbigår de skäl, Förf. uppställer för rättvisa krig, nemligen att återtaga förlorade länder, och att tillvinna sig sådana, som af Geografiska läget liksom synas utgöra ett och samma rike; — skäl, som på en gång berättiga Danmark att kriga med oss för återvinnandet af Skåne, Halland och Bleking, och oss att kriga med Danmark för Norrige; skäl, säger jag, på hvilka Fredslut och formeliga Afträdelse-Traktater väl torde böra hafva något inflytande, åtminstone imellan Bundsförvanter, och af hvilka isynnerhet det sistnämnda tjent till förevändning för alla Napoleons usurpationer (de der således genom ett penndrag af Skandinaven befinnas rättfärdigade) och hvilket vår ädelmodiga och upphöjda politik visserligen förkastar såsom krigsskäl, fast den kan och bör anse det såsom en följd af ett lyckligt och i andra hänseenden rättvist börjad krig. (6 maj).

Denna artikel fann Karl Johan brottslig. Journalen blev indragen. Då artikeln icke var redaktionell, kunde Wallmark icke personligen göras ansvarig för dess innehåll, pressades hårt för att upplysa, vem som författat eller sänt in den, men sade sig icke kunna göra det. (Engeström till Wetterstedt 1 juni 1813).

¹ Bref till LARS v. ENGESTRÖM. K. B.

Det brev, vari Engeström kritiserade Den nya Skandinavens artikel och framförde samma argument som samtidigt framfördes i Wallmarks tidning, har uppenbarligen gjort Karl Johan utom sig. Han skrev 13 maj ett svar, fullt av invektiv mot en landsförrädisk propaganda, som han sade sig ha länge iakttagit men som aldrig så fräckt överskridit alla gränser som nu i Wallmarks tidning; man lägge märke till de upprepade, utmanande apostroferingarna av Engeström personligen:

Monsieur le Comte d'Engeström, J'ai reçu votre lettre; je ne puis point vous dissimuler la profonde indignation, que m'a causée l'article que j'ai lu du journal littéraire, dont vous me parlez. — — — Deux batailles perdues eussent été moins funestes à l'opinion. Dans le cas ou l'on cède au nombre, on n'a rien à se reprocher, mais on cherche à soulever toute la nation contre l'autorité légitime, contre les mesures qu'elle a cru, dans sa sagesse, devoir adopter pour le bonheur de tous, et l'on fournit des armes à nos ennemis. Les anarchistes, dont on parle tant, Monsieur le Comte, n'ont point encore osé émettre des opinions aussi hardies, — — — le délire de la liberté les a quelques fois conduits hors des bornes prescrites aux bons citoyens; mais jamais, depuis que je suis arrivé en Suède, il n'est sorti de leur plume une pièce prêchant aussi ouvertement la rébellion.

Kronprinsen litar, säger han, på Wallmarks heder, denne måste vara missledd av mot regeringen illasinnade, kanske från Danmark köpta personer. Vilka de än äro, skola de avslöjas och bestraffas, deras landsfördärliga verksamhet stävjas. Om det blir nödvändigt, må riksdagens medverkan sökas, och regeringen skall då otvetydigt framlägga sin utrikespolitik samt utpeka, var den anar hemliga motståndare: hos aristokratin, som av rädsla för kungamaktens ökning i ett enat Skandinavien alltid omintetgjort unionen, när den varit inom räckhåll:

C'est alors que Sa Majesté déclarera à la diète, que la Suède ne peut pas exister telle qu'elle est, et que l'union de la Norvège est nécessaire à sa conservation. Les grands rois de Suède n'ont pas pu, M. le comte, opérer cette union, parce que la turbulente aristocratie a craint qu'ils ne devinrent trop puissants. Si cette aristocratie se renouvelle de nos tems, je parviendrai à l'abattre, et j'espère que je serai plus heureux que Charles X et Charles XII, qui tous les deux en furent victimes au moment, où ils allaient mettre la dernière main à ce grand œuvre.

Bland dessa allmänt hållna beskyllningar finnes en insinuation om den anonyme författaren, som måste ha personlig adress:

»Tout porte à croire que quelque homme qui se croit puissant en est l'auteur.¹

På denna anklagelseskraft har Engeström svarat två gånger. Första gången, 18 maj, bemöter han objektivt kronprinsens idé om en organiserad, landsförrädisk opposition:

Il n'existe, Monseigneur, aucune partie, ni aucune opposition à Stockholm; et j'ose le dire, même dans toute la Suède (a. a. s. 353 koncept K. B.).

Åtminstone icke, tillägger han visligen, inom kretsar av någon betydelse. Väl finnas i Stockholm förtvivlade människor, som ha allt att vinna och intet att förlora av en omstörtning, men de äro få och ofarliga.

En helt annan ton, personlig, upprörd, präglar nästa brev från Engeström till kronprinsen, 22 maj. Sedan han på omvägar hört, att Karl Johan misstänker honom, utrikes statsministern, att ha föranlett eller tillåtit Journalens polemik mot Nya Skandinavien, har det slagit honom, att han själv kan vara åsyftad i gissningen om en man, »som tror sig inflytelserik»:

C'est donc moi, que V. A. R. a voulu désigner par l'homme »qui se croit puissant»! Personne ne le mérite pourtant moins que moi. Entièrement dévoué à V. A. R., je n'ai rien proposé sans avoir eu son approbation. J'ai exécuté scrupuleusement ses ordres comme ceux du roi. — — — Je n'ai point de creatures, je ne tiens à aucune clique, et je n'ai j'amaï voulu former des parties.

Så följer ett patetiskt självförsvar, vari Engeström åberopar sina ämbetsmannaförtjänster, med osjälviskheten som ledmotiv, och erinrar om att han före kronprinsens avresa tagit löfte av honom att ej tro förtal mot sin närmaste man. Engeström har alltså förutsett, att misstankar kunde väckas. Säkerligen har han såväl då som vid omläsningen av det vredgade brevet haft Wetterstedt i tankarna; det rådde en smula spänning mellan dessa båda

¹ KARL JOHAN till L. V. ENGESTRÖM. K. B. (Brevet är tryckt i LARS VON ENGESTRÖM, *Minnen och anteckningar*, utg. av ELOF TEGNÉR, Sthlm 1876, II, s. 351.)

män och Wetterstedt hade kommit Karl Johan avsevärt närmare än Engeström. Den förre kände sig mycket riktigt träffad och skrev ett lugnande brev till sin förman. Han söker däri bagatellisera hela saken. För oss har hans brev ett speciellt intresse genom att ge en åskådlig bild av de former, Karl Johans misstänksamhet tog sig under denna kritiska tid — den europeiska situationen var allt annat än ljus för honom just då —. Wetterstedt skriver 21 juni 1813:

Jag kan försäkra E. E. att ehuru h. k. h. kronprinsen vid första underrättelsen om Wallmarks artikel mot »Scandinavien» råkade i en så häftig sinnesförfattning, att jag aldrig sett honom sådan, att därunder misstankar yppades, ej emot en, men emot alla, att en hel plan troddes vara uppgjord emot våra tillämnade krigsplaner och i denna artikel yppad — har jag likväl icke hört ett ord, som på något sätt syftade åt E. E.¹

Den hetlevrade furstens misshag träffade som bekant mer än en under dessa upprörda månader, och andra väntade att bli träffade därav. En av de förra var svenske ministern i Köpenhamn, Oxenstierna, som förebräddes illojal danskvänlighet (se ovan s. 24); det var just under de upprörda dagarna i maj, som anmärkningen mot honom meddelades Engeström.

Till dem som visste sig vara misstänkta hörde Adlercreutz. Han yttrade sig ironiskt om de allierades segrar, som blivit återtag (till L. v. Engeström 10 maj, K. B.) och gjorde sig beredd att dra sig tillbaka för att »röja min jord och äta mina potäter» (2 maj), men fann sig omedelbart nödsakad ta saken mer allvarligt och genom utrikesstatsministern försäkra kronprinsen om sin trohet mot honom och mot Sveriges krona (Engeström till Karl Johan 14 maj).

Misstankar för sabotage synas snart sagt ha förgiftat allt samarbete mellan ämbetsmännen. När Engeström redogjorde för förhör, företagna av landshövdingen i Göteborg, von Rosen, rörande ett avtryck av Journalens brottsliga artikel, ansåg han det behöfligt att inskjuta ett förhandsförsvar för sin sagesmans öpartiskhet: »Rosen kan väl icke anses danskt sinnad» (Engeström till Wetterstedt 6 juni 1813).

Långt ute i landet tyckes man ha trott på tillvaron av en visserligen ej organiserad men vitt utbredd opposition av det slag som Karl Johan brännmärkt muntligen till Wetterstedt och skriftligen till Engeström. Här må citeras ett vittne, som ej kan ha varit in-

¹ *Bref till L. von Engeström, K. B., tr. i TEGNÉR, a. a. s. 356.*

formerat om de innersta intrigerna. En som det förefaller fanatisk Napoleonsfiende, Nils Rosenblad i Växjö, hade 31 mars skrivit till Engeström:

»Det kriget som nu föres är efter mina tankar intet politiskt, utan mensklighetens strid mot villdiuren. — — — Det är besynnerligt, att Napoleon ännu har här i landet starka anhängare. Wexjö utgifver 2:ne tidningar; i synnerhet en som kallas Den Anspråkslöse Samlaren är franskare än sjelfva Moniteuren. Vore det ej till utrikes Statsministern utan blott till grefve Engeström jag skref, så skulle jag kunna nämna folk som önskade fransoserna i Stockholm.»¹

Om Rosenblad med den sista satsen velat insinuera, att greve Engeström privatim tänkte annorlunda än ministern borde tänka, kunde elakheten ej varit formulerad elegantare av själve Leopold.

En av Engeströms protegéer vid akademien i Lund bekände sig med liv och själ till den opposition, vars tillvaro dess kansler förnekade inför kronprinsen: Tegnér. Vid ryktet om den Wallmarkska tidningens olycka — som Tegnér ur litterär synpunkt icke kunde beklaga — reserverade han sig mot den politiska förföljelsen:

Ett af tidens tecken är förbudandet af Wallmarks Journal, som här berättas för säkert. Jag önskade blott att det skett af andra grunder än dem man här uppgifver (Skrifter II, s. 428).

Raderna stå att läsa i samma brev till Adlerbeth 30 maj 1813, som det, där Tegnér förklarade sig icke kunna skriva en krigssång mot »de arma danskarna».

Rosenblads karakteristik av oppositionen, att det fanns svenskar, som »önskade fransoserna i Stockholm», är som myntat på Napoleonsbundraren och rysshataren Tegnér.²

¹ *Bref till L. von Engeström.* K. B.

² Landshövdingen i Malmöhus län, von Rosen, hade två år tidigare i onåd entledigats från sitt ämbete efter bondeoroligheterna vid Höganäs under utskrivningen, juni 1811. »H. K. H. har svårt att föreställa sig det ingen elak vilja är vållande. Fråga har varit om hans arresterande», skrev Engeström till Toll 5 juli. Den gången gällde det ju onekligen ett öppet utbrott av missnöje mot Karl Johans krigspolitik, och dess allvar minskades ej därav, att de synliga upprorsmakarna voro att finna bland de breda lagren. Upprorshärdens närhet till Danmark gör det troligt, att dansk agitation varit en av orsakerna. I samband med detta upplopp må nämnas en av de hos Karl Johan illa anskrivna, som för oss har särskilt intresse, professor Munck af Rosenschöld. Vi ha redan påträffat honom bland skandinaverna 1810. Efter det följande årets bondeupplopp uppvaktade han regeringen med en anmälan om en elakartad feber bland massan av för rannsakingen häktade bönder i Malmö, men fick ett mycket onådigt svar av regeringen, som väl icke utan skäl misstänkte, att professors intresse för de fångna var mindre medicinskt än politiskt. I ett senare brev om samma sak, 19 nov., ogillar Engeström även Munck af

En fyllig om än färgad och karikerad bild av missnöjet mot Karl Johans politik under det tyska fälttåget fram till Kielfreden får man i de rapporter, som Grevesmöhlen med korta mellanrum avgav i brev till kronprinsens privatsekreterare Ulrich. Denna brevsvit, som nyligen införlivats med Kungliga bibliotekets handskriftsamling, är en värdefull källa för den som vill lära känna — mindre de politiska *händelserna* än de politiska *stämmingarna* under denna upprörda tid.¹ Man får givetvis under läsningen aldrig glömma, att Grevesmöhlen som varje spion både medvetet och omedvetet överdriver vikten och tillförlitligheten av det skvaller han har inhämtat. Men just genom sin omedelbarhet, sin kritiklöshet har denna nyckfulla krönika sitt behag. I stället för att portionera ut dess notiser i den föregående systematiska framställningen har jag sparat den till en avslutande helhetsbild av den oro och de hemliga spekulationer, som varit miljön för Nore. Jag har i huvudsak bevarat den kronologiska ordning, som breven giva.

I den skandinavistiska pressfejden i maj 1813, som ledde till Journalens indragning, har Grevesmöhlen spelat en aktiv ehuru väl dold roll. Den intresserar oss här mindre än vad han har att inberätta om de högre i saken agerande. Han talar 6 maj om den »aristokratiska ligan», som efter Karl Johans avresa vill »sätta näsan i vädret». Han ådagalägger en viss återhållsamhet i sina beskyllningar, om av sanningskärlek eller för effektens skull må lämnas osagt. Så förklarar han 10 maj Engeström »alldeles oskyldig» till den förgrifliga artikeln i Journalen, men 18 maj har han blivit tveksam — »Engeström begriper jag icke» — och 21 maj skriver han:

Jag tror Engeström är galen. Han hade souper i söndags och har med ifver och hetta offentligen försvarat Napoleons sak, och påstått att man borde gå in med honom.

Under juni återspeglas i Grevesmöhlen's brev intrycket här hemma av Döbelns subordinationsbrott och vad därav kunde följa: »Man säger: när Prinsen icke kan lita på Döbeln, så kan han det ännu mindre på någon annan militaire» (1 juni). Den 17 juli figu-

Rosenschölds vittnesmål för bönderna: »jag önskade, att det varit mindre advokatur för de brottsliga och mera vittnesmål». — — »hvad som blifvit sagdt om Böndernas förfäder, som på samma fält utdrifvit Danskarna, är helt säkert icke af dem upfunnet.» (Utrikesstatsministerns koncept. Till publika verk och ämbetsmän. Till M. af R. 29 okt. 1811.)

¹ Brev från C. A. GREVESMÖHLEN till J. CHR. H. ULRICH 1813—14. K. B. Ep. G. 22.

rerar åter utrikesstatsministern: en »häftig träta» mellan drottningen och honom relateras. Det hade under en middag på Ulriksdal blivit tal om en person, vars namn nämnts i samband med sammansvärjningen mot Gustav III. Han var ej delaktig i den, utan blott »medvetande» om den, enligt Engeströms uttryck. Denne vågade inför drottningen försvara en sådan mans heder:

»men för öfrigt kan man väl vara hederlig karl fastän man mördar sin konung, ty man gör det i öfvertygelse att tjena sitt fosterland, och en kung, som icke styr väl, förtjenar ej att lefva».

När drottningen bad »att denna obehagliga träta måtte slutas», svarade Engeström: »den må vara slutad, och sköt sin stol från bordet och gick bort».

Det dröjer till 23 juli, innan rapportören kan inberätta, att Engeström — efter att först ha vägrat — nu bett drottningen om ursäkt. Prins Oskar skall ha sagt, att om han hört Engeströms förgripliga yttrande skulle han dragit sin sabel (20 juli).

Krigsrätten mot Döbeln var nu allmänna samtalsämnet, och 30 juli befarar Grevesmöhlen, att Allmänna Journalens referat av rättegången skaffat den arresterade generalen många anhängare. »Folket» i Stockholm talar om ett nytt Anjalaförbund. Tidigare i samma månad har rapportören lyft slöjan av de planer, som en sådan sammansvärjning skulle kunnat spinna:

Jag har fästat min uppmärksamhet dervid att några vederbörande och deras adjutanter hålla loftal öfver Prins Christian i Danmark, och berömma hans egenskaper öfver all höfva, natt och dag. Jag missunnar honom ej sina meriter, om han har några, hvilket är mig obekant; men meningen förefaller mig misstänkt, och om vederbörande göra sig några långa uträkningar, så skola de jämmerligen bedraga sig i allt annat än att mista sina oroliga hufvuden (9 juli 1813).

Det vill med andra ord säga, att oppositionen skulle velat göra om andra tronföljarvalet 1810 och ånyo föra fram det namn som då ett ögonblick skymtade som banér för skandinavismen. Ett par dagar senare, 16 juli, vågar Grevesmöhlen t. o. m. nämna »vederbörandes» namn, varvid han dock vidtar det försiktighetsmåttest att han uppger sig icke ens själv tro det rykte han relaterar, utan berättar ironiskt:

Det var också lika säkert, att han (Anckarsvärd, som nu också hunnit bryta med Karl Johan), samt Baron Posse och Adlersparre samt

hela Mannerheimiska ligan icke voro Prinsen tillgifna, och icke heller Gustaf Adolphs son, men Prins Christian i Danmark eller Prinsen af Augustenborg.

På hösten föranleda krigshändelserna och deras mottagande i Stockholm en rad intressanta notiser om opinionsbildningen och opinionen.

Grevesmöhlen är missnöjd med de officiella nyheterna: de innehållas och tillrättaläggas. En bulletin av 10 sept. var allmänt bekant i staden 22 men blev ej tryckt förrän 24. »Man anser också att rapporterna både stympas och ändras af Engeström.»

Framgångarna ute på krigsteatern ha emellertid god verkan här hemma och tysta de missnöjda. I juni hade Grevesmöhlen ej kunnat dölja, att man — oviss om Karl Johans militära syften — allra helst önskade en landstigning i Finland, »hvilket sednare är allmänhetens favorit-thema» (17 juni). Nu, 8 oktober, kan han med tillfredsställelse notera det franska partiets decimering:

Napoleons vänner minskas här dag från dag, och de som ännu äro det, hafva tagit det kloka partiet att tiga.

29 oktober har »efter många stridiga rygten» budet om Leipzigs intagande nått Stockholm. Efter vederbörliga segerfester kan Grevesmöhlen ännu 19 november icke underlåta att ge den lamslagna oppositionen ett sista nyp:

Hade något slagit illa ut, hvilket många trodde och kanhända äfven hoppades, så skulle man fått se, att alla de, som nu gå med långa näsor, hade satt dem högt i vädret.

Månaderna kring årsskiftet sysselsätter sig Grevesmöhlen dels med Napoleons öde och segermakternas syften, dels med Danmarks göranden och låtanden. 30 november tar han ställning till ryktet, att Bernadotte skulle få efterträda Napoleon på Frankrikes tron: »ingen redlig svensk ville afstå Prinsen och då vore det också slut med hela kalaset». Följande inrikespolitiska användning av detta storpolitiska projekt är ett av de intressantaste uttalandena i hela brevsviten, då den antyder, att det svenska missnöjet kunnat vara ett skäl för Karl Johan att låta sig förflyttas från sitt nyss förvärvade fosterland:

Men jag har försäkrat något hvar, att H. K. H. ej öfverger oss, om vi gå honom till mötes, och vilja bli ett sjelfständigt och dugligt folk, samt äro eniga.

Det har icke varit obekant för Grevesmöhlen, att de allierades fullständiga seger kunde innebära en risk för Karl Johan och hans nordiska politik. När på nyåret Napoleons aktier stigit, skriver han (11 jan. 1814): »Troligen blir nu Napoleon dräglig i sina pretentioner, men jag frugtar mer för de andra, sedan de fått vind i seglen». Han har bedömt läget alldeles riktigt, när han med farhågorna för medsegrarnas oginhet i samma brev uttrycker förhoppningen att vi före den allmänna freden måtte hinna »få Norrige och vår prins lyckligen hem».

Om det danska krigets förlopp blev man bl. a. på grund av ishinder mycket fragmentariskt underrättad här hemma. Grevesmöhlen växlar mellan hån mot »Bror Fredrik», som vill ha »mer stryk» (4 jan.) och oro, att vi blivit tvungna att nöja oss med Trondhjems län (17 dec.). I brevet 4 januari yppas en farhåga, att kriget ej skulle vara avgjort med seger på tyska sidan, emedan danskarna skulle kunna göra en landstigning i Skåne:

Likväl och då vi ej ha mer än 5000 man i Skåne, och alla matrosor hemförlofvade, hvilken hushållning jag för min del ogillar, skulle Fredric här kunna göra mycket allarm om han med 20000 man och sina 100 kanonbåtar, som ännu ligga i sjön, gjorde en landstigning i Skåne, och ginge directe på Carlsrona.

Som synes insinuerar brevskrivaren in i det sista om den hemmarande svenska ledningens mindre goda vilja — matroserna hade oförsiktigt hemförlovats. När en Karl-Johanstrogen på nyåret 1814 kunnat vara så oviss om dens seger, som han önskade framgång, kan man tilltro Karl-Johansfienden Tegnér mera skepsis; och han kan redan då ha varit i arbete på Nore.

Det är ett värdigt slut på denna krönika om onda önskningar, när i glädjen över Kiefredens utropande i Stockholm (25 januari) mänges vidarebefordrandet av en försenad olycksprofetia:

Du kan tänka, att samma dag som Tit. Camps hitkom (det är namnet på fredsbudets kurir) hade jag bref från Linköping att en viss grefvinna utspriddt det ryckte, att hela svenska arméen vore kringränd af danskarna och dömd att svälta ihjäl, samt att H. K. H. vara fången.

* * *

Det svenska missnöjet med Karl Johans politik kan sägas ha haft sin största betydelse utanför landets gränser. Kunskapen om tillvaron av en utbredd opposition i Sverige torde kunna visas ha

spelat en roll vid de mått och steg, som togos i Danmark för att neutralisera Karl Johan hotande men samtidigt äventyrliga inringningspolitik mot grannen.

För vårt nuvarande syfte är det tillräckligt att påvisa en omfattande och i vissa fall förvånansvärt initierad kännedom i danska kretsar om svenskt fronderi och svenska frondörer. Jag har redan haft anledning att citera den officiella danska representantens, Baudissins, relation efter en resa i Uppland 1812 om förväntningarna och förhoppningarna, att det stundande kriget skulle gälla Ryssland. Hans företrädare, von Dernath — som nämnt en så deciderad Karl-Johans-fiende, att han av detta skäl måste återkallas — hade redan på nyåret 1812 hunnit göra upp en hel plan till komplot, byggande på franskvänligheten och rysshatet i Sverige. Det är möjligt, resonerar han i en depesch 31 jan. 1812 hem till sin regering, att Karl Johan vågar »braver l'opinion publique, qui penche decidemment pour la France, les preventions nationales, qui feraient regarder une alliance avec la Russie comme monstrueuse». Men om kronprinsen verkligen vågar det, kan man hindra eller åtminstone irritera honom underblåsa hans impopularitet, arbeta för Gustaf IV Adolfs ätt, uppegga bönderna etc.

Dernath hade, innan hån snöpligen rappellerades, också kommit underfund med att ovänskap med kronprinsen ingalunda betydde fiendskap med utrikesstatsministern von Engeström (3 jan. 1812). Det förtjänar också antecknas, att motsättningen mellan Adlercreutz och Karl Johan inte blivit fördold för de danska intresserade, i detta fall det danska spionagets chef, Tscherning (29 juni 1812, H. P. 1812, nr 109).

En mindre inflytelserik men symptomatiskt desto viktigare oppositionell var Lorenzo Hammarsköld som alltså politiskt var meningsfrände åt sin litterära antagonist Wallmark. Han har avslöjat sig för Molbech, troligen utan att veta, att hans lärda danska vän var en i vanlig ordning rapporterande spion. Hammarsköld har haft åtskilligt att säga om ryssarna, om deras lott, som inte förstodo att tala franska tillräckligt, och dolde ej sin harm, när han för sin danske gästs skull utsattes för husvisitation: »Sådana uppträden äro nya i Stockholm».¹ För Hammarsköld äro »Danskar och Svenskar blott en onaturlig delning af ett och samma folk», och när han klargjort lättheten för Molbech att få de böcker denne önskar, tillägger han

¹ Brev till Molbech 20 okt. 1812 (Kongel. Bibl. Khvn).

ett politiskt bonmot: »Du ser alltså, att Svenska folket ej är så misstroget som dess regering» (23 okt. 1812).

Det är klart, att danskarna gärna lyssnade på sådana ord och gjorde deras mening till sin.

I maj 1813 — några dagar innan Karl Johan råkade i raseri över Wallmarks skandinavistiska inlägg — har en dansk spion trott sig bevittna början av ett uppror. Utskrivningen skall i Stockholm ha väckt indignation och »Oprörs- og Trudsel Sedler mod kronprindsen» ha spritts. Och rapporten fortsätter: »Man talar ei mere saa fordelagtig om ham, fordi man troer han er fransk i Hjertet. *Man taler mere end nogentid om den afdøde Carl August*» (5 maj 1813, H. P. nr 408). Förklaringen till minskningen i Karl Johans popularitet är ju föga initierad, men själva faktum desto troligare. Och den sista upplysningen, som jag här kursiverat, stämmer på ett förbluffande sätt med två svenska dokument. Det ena är Grevesmöhlens upplysning i juli, att »vederbörande» tala väl om prins Kristian — vilken ju helt enkelt ärvt sin ställning som en personifikation av skandinavismen från Karl August. Det andra svenska vittnesmålet om Karl Johans undanskjutande för Karl August är Nore. Hos skalden har skett just vad den danske spionen observerat i folkmeningen: att den danske fredsfurstens skugga stigit fram i det ögonblick man ogillade den franske krigspolitikern och teg om honom. Vi närma oss upplösningen av Nores paradox, av dess »gudsfredyxskaft».

Efter vittnesmålen från Stockholm må följa ett från Göteborg, varifrån danske konsuln Clark försåg Tscherning med nyheter. I det han nämner som en hörsägen, att fransmännen ha ett stort parti i de nordligare provinserna, tillägger han, att han med visshet kan intyga, att de ha ett sådant i Göteborg, där man minst skulle vänta det (21 aug. 1812, H. P. 1812 nr 227). Clarks reflexion kan sammanställas med en annan spions åsikt att franskvännerna skulle vara flera i övre Sverige, emedan man där blev utan del i vinsten av transitohandeln England—kontinenten, vilken handel södra delarna av landet drogo så stor fördel av (Tscherning 7 juni 1812, H. P. 1812 nr 120). Ingen stad gjorde så stora vinster på skenkriget med England som Göteborg — och dock fanns där ett franskt parti.

Vad till sist Skåne beträffar, sysselsätta sig spionerna som sig bör mest med agraradeln. I en något oredig spionrapport från den

nyssnämnde Clark, insänd icke som vanligt av Tscherning utan av Bülow (7 jan. 1813, H. P. nr 11), ordas vidlyftigt om aristokraternas animositet mot Karl Johan, deras aversion mot hans demokratiska tendenser — enligt Clark — och deras sympatier för det fördrivna kungahuset. Bland de vaga antydningarna ståtar dock en sensationell godbit: »Baronerne Strosefeldt og Macleans papirer er forseglet og mange andre er paa listen». I ett P. M. 29 juni 1812 (H. P. 1812, nr 109) framställer Tscherning läget i Sverige så, att ett legitimistiskt parti, »den skaanske Adel og de gamle mægtige Familier», skulle samlas kring den gamle kungen, medan den nya tidens män, som Adlersparre och v. Essen hålla sig till kronprinsen. Huru konstruerad och delvis oriktig denna bedömning av läget än är, innehåller den dock det grandet sanning, att Karl Johan visste sig äga antagonister och utan tvivel verkligen ägde sådana framför allt i den samhällsklass, som var tätare samlad på de skånska godsen än på något annat håll i landet.

Det man allra helst skulle vilja veta något om, stämningen i Lund, därom tiga spionrapporterna. »Den akademiska bondbyn» ansågs icke tillräckligt betydande, dess andliga storheter icke tillräckligt politiskt fullviktiga för att bokföras i dessa rapporter. Det enda undantaget är, som man kunde vänta, Munck af Rosenschöld, men han figurerar icke som representant för sin samhällsklass utan som meddelare av nyheter. En viss Schnabel har besökt bl. a. »en professor Rosenskiold, som staaer i Forbindelse med de første Mænd i Regjeringen» (20 sept. 1812, H. P. nr 323); vad spionen fått veta av sin sagesman är för oss likgiltiga militära notiser. En annan, C. J. Nordberg, skriver på erbarmlig svensk-tysk-danska att kronprinsen för sina syften använt »den in Schweden erkante talentvolle Professor Rosenskiold in Lund, der ofte hier herüber reist, ohne das man hat gewust in welcher Geschäfte», Nordberg tyckes alltså ta den talangfulle professorn för spion åt Karl Johan i stället för dansksinnad och svävar i okunnighet om hans finare förbindelser i Köpenhamn (4 nov. 1812, H. P. utan nummer vol. II A). — Till en litterat spion, som gjort Lund den äran, Molbech, framkastade Tscherning tanken, att staden kunde passa till spioncentral, men det framgår icke, att han därvid haft i tankarna vikten av att veta de lärdes tankar i politiska ämnen (15 apr. 1813, Kongel. Bibl. Khvn).

Dock låter det sig göra att få en aning om den svenska intelligensens hemliga andel i den skandinavistiska opinionsbildning,

som danskarna omhuldade med så trägen omsorg. Man har då att vända sig från de hemligstämplade spionpapperen till den offentliga journalistiska diskussionen i Danmark. Tidningarna i Köpenhamn innehålla under spänningens och brytningens tid åtskilliga bittra anfall på Karl Johans våldspolitik och Sveriges svek. Men tack vare den åtskillnad man lärt sig göra mellan den svenska regeringen och det svenska folket, blanda sig i de bittra förebråelserna försonliga tonfall, ja skandinavistiska inviter. Svenskarna, grannar och fränder, ha förletts av främlingen Bernadotte, menar man.

Betecknande är ett meningsbyte hösten 1813 mellan två författare, Jens Kragh Høst, den ivrige skandinav, och Andreas Bonnevie.

Den sistnämnde hade utgivit en dikt om tidshändelserna kallad *Nora till Svea* (Kbhvn 1813). Det är ett strafftal till Sverige för dess brott mot Nordens sak. Dikten börjar med att åkalla Nordens stora forntid, gemensam för brödrafolken, nu gjord till intet av Svea:

Vanslægtet Sösterland! ufrie Dverges Hjem!
 jeg nævner dem med Gru, en Skjændsel for sin Stam
 den Asaslægt. som først blandt mine Fjæld drog frem
 og dine Sønner blev, O Thor! det var den samme!

Vi känna igen denna straffpredikan från Tegnér's »Svea», och själva stämningen av besvikelse har man en närliggande parallell till i »Asatiden», som ju i själva verket är dikterad av alldeles samma upplevelse som Bonnevie's konstnärligt sett så mycket mattare dikt — dikterad av besvikelsen över att se drömmen om en ny nordisk enhets- och storhetstid falla i sär:

Sof roligt, forntid! Fåfängt Iduna mer
 drar dina bragder, som rostade svärd utur grafven.
 Ett annat slægte till främmande Gudar ber,
 och sångens senor ha brustit, som handlingens glafven.

I fortsättningen blir Bonnevie's dikt didaktisk som alexandrinpartit i Svea, men de aktuella anspelningarna ge fäste åt didaktiken. Motställningen av forntida dygder och nutida laster tar sikte på just de brott, svenskarna ansågos ha begått under kriget; man lägge märke till vad som alltid var den skarpaste anklagelsen mot den dåtida svenska politiken, svältblockaden mot Norge:

Men Svea! dine Börn har glemt de Dyders Navn
 som dybt hiin Heltefolk grundfæstede i Norden
 — — — —

Der var en Tid, men ak, forlængst den gik forbi!
 Da vore Börn med Ret hinanden nævnte Brødre;
 De vare djerne Mænd, retfærdige og frie.

Norrmännen ha bevarat de fornnordiska dygderna, men ej så svenskarna. De ha svikit sin ed mot sin kung — nämligen Gustav IV Adolf — och de använda ärelösa vapen i striden mot broderfolket:

Du (Svea) som saa reent har glemt din Adel og dit Værd,
 som saae din Manddom og din Kraft saa brat at blegne,
 at Du maa bruge Sult, hvor Fædre brugte — Sværd,
 og laane fremmed Drot fra Sydens kjelne Egne!

Inte efter Karl Johans program, inte på våldets väg, kan en verklig återförening av Nordens skilda folk vinnas. Det är intressant att observera, att redan nu, 1813, de romantiska tankarna om nationell integritet utmytna i legitimistiska anspråk. Svenskarna ha syndat mot Nordens helige ande, då de avsatte sin rättmätige konung och importerade en utlänning, därav är född deras nästa synd, det illegitima brutala överfallet på Norge. På ett annat ställe i dikten uttryckes denna tanke så:

Saa litt som Hæskerrett, Du haabe Brodernavn
 og fælles Broderagt — ved fælles Drot at vinde!

I dessa legitimistiska slutsatser är Bonnevie vida skild från Tegnér, som däremot kunde ha instämt i diktens slutliga maning:

Vend om, Fornedrede! lær først i Fædrestavn
 at skatte Dyd og Mod og Nordiskhed og Ære!

Det är blott mycket mer skärande uttryck, Tegnér finner för föraktet över sina Karl-Johans-lydiga medborgare — eller hela den samtid, som applåderade Napoleons fall och de allierades seger. När han i brevet till Adlerbeth 6 okt. 1813 förnekar välsignelsen för Sverige av ett Norge vunnet med rysk hjälp, faller han de bittra orden:

Min tanke är, att den Nation, som låter uppoffra sig, just därigenom bevisar att hon är värd att uppoffras, att mången generation ej kan bättre användas än att fylla löpgravar med.

Man kan svårligen driva pessimismen längre än att i det för Sverige framgångsrika kriget se en uppoffring av den svenska nationaliteten. Betraktelsesättet är utan tvivel mera lojalt i dansken Bonnevis situation.

Parallellen går ännu längre. Även Tegnér har som räddning för gammaldags nordisk heder och ära ställt sitt hopp till den frivilliga union, som Bonnevie inbjuder Svea till. Däröfver handla de mest inspirerade stroferna i Nore, ett återtagande av svartmålningen i Asatiden:

Du höga hjeltekraft, du bodde förr i Norden,
 högbröstad, senfull, axelbred.
 I ludna armar du tog himmelen och jorden,
 nu tros du lagd i högen ned.
 Välan, som Hervora vi dig ur högen kalla
 och Tirfing flammar, och barbarer falla.

Är Odens öga släckt, det gyllne, för oss! Bullra
 ej dina åskor, höga Thor?
 Stå fjällarna ej kvar, och svepa kring sin skullra
 den blåa stjernemantlens flor?
 Ge bergen icke jern? Ge dalarna ej näänner?
 Och äro Nor och Svea icke vänner?

Skandinavismen i Bonnevis dikt är ju påtaglig, den skillnad han gör mellan de i grunden hederliga svenskarna och deras utländska förförare, Karl Johan, är ju kraftigt markerad, men det är betecknande för dessa års stämningar, att hans dock halvt fientliga målning av fiendens sinnelag mötte protester. Höst gjorde i sin för nordisk förbrödring ivrigt verksamma tidning *Dannora* 31 okt. 1813 en anmärkning mot Bonnevie. Höst hade velat ha ett tydligare frikännande av det svenska folket på dess ledares bekostnad:

Udgiveren vilde kun önsket, at Forfattaren mindre havde rettet sin Tordentale imod det gjeve svenske Folk end imod dets uværdige Regjering.

Bonnevie svarade i en särskild broschyr. Han börjar med den intressanta notisen, att Höst ej är den enda av hans vänner, som velat ha strafftalet riktat mot den svenska regeringen i stället för mot det svenska folket. Han försvarar sig med en fråga, om folket visat något ogillande av regeringens politik. För sin del menar han, att det behövs en stark stöt för att väcka svenska folket ur dess för-

blindelse och lära det inse, att ett starkt Norden ej kan nås genom tvång, utan blott genom inbördes aktning. Författaren skulle gärna bidra till att väcka det sovande broderfolket:

»Til det forsamlede Folk skulde jeg ikke ræddes for at tale: Vælger Eder en nordisk Drot. — — — Gustaf den 4:de afsatte I, eller taalte hans Afsættelse, fordi han fulgte et System, for hvilket nu, under en udlændsk Høvding, Eders Brødres Blod farver Tydsklands Sletter».

Vid den retoriska frågan om svenskarna tagit avstånd från kronprinsen ger Bonnevie en ovärderlig, ehuru tyvärr ofullständig antydan om tillvaron av oppositionella svenska dikter:

»Jeg svarer Nei; thi en Vise eller et Epigram imellemstunder af et vittigt Hoved, eller Udbruddet af enkelte fordomsfrie retskafne Mænds Hjertesorg over et vanæret Fædreland beviser blot, at Sverige endnu kan udholde en Sammenligning med Sodom og Gomorra, hvori der ikke fandtes een Retfærdig».

»Et vittigt Hoved», som skriver oppositionella dikter, är en karakteristik, som icke passar bättre på någon dåtida svensk än på författaren av »Nelson och Pitt» och »Efter mycket nödgande, till några officerare, på årsdagen af slaget vid Bornhöft». Höst kände Tegnér personligen. Det skulle icke överraska, om i danska arkiv doldes något epigram från månaderna kring Kiefreden mot den svenska regeringens »skarp sinniga politik», som Tegnér i brev ironiserar över. »Hjertesorg over et vanæret Fædreland» är likaledes en träffande karakteristik av Tegnér i de allvarligare stunder, då dikter som Asatiden kommo till. Nore är barn av ett ögonblick, då Tegnér trodde vanäran möjlig att utplåna.

*

Danskarna skulle knappast ha lyssnat så begärligt till ytt-ringarna av missnöje mot Karl Johan i Sverige, om de icke vetat, att hans svårigheter ute i Europa varit avsevärda. Vi veta numera, att han spelade ett dubbelt vågspel: först det han delade med sina allierade, möjligheten att Napoleon nu som förr skulle besegra en hel skara fiender, sedan det som låg däri att hans allierade hade baktankar mot honom och hans Norgeförvärv. När det gäller Tegnér, betyder den första möjligheten, Napoleons seger, mest, men även koalitionen ingripande mot Norgeerövringen kan ha sin

andel vid Nores tillkomst. Det är naturligast att följa de båda eventualiteternas historia i dansk opinion så som de i verkligheten utvecklade sig: ständigt gripande in i varandra.

När Baudissin 9 dec. 1812 anbefallde sin regering ett byte av allianssystem, sammanfattade han det av förre danske ministern i Stockholm, von Dernath, dittills följda politiska horoskopet så:

l'idée, que l'Empereur, écoutant sa prevention contre son ancien Marechal, et, profitant de la predilection des Svédois pour la France, parviendroit facilement à éloigner du throne Suedois un Prince qu'il deteste — enfin, qu'une nouvelle révolution dans le Nord ameneroit de nouvelles chances pour le Dannemarc — —.

Baudissin sökte visa, att denna kombination förlorat all sannolikhet, framtiden gav honom rätt, men han ogillades av sin regering. De som trodde på Napoleon hade icke svårt att övertyga sig själva om de här uppräknade nordiska konsekvenserna av hans seger över Ryssland, och därtill kom, att även de som räknade med Napoleons fall, kunde intala sig, att Karl Johan i varje fall skulle dela sin större vapenbroders öde. Att Österrike ej var någon vän av Bernadotte och ej var benäget att låta honom ta Norge, visste man i Danmark så tidigt som i maj 1813, alltså innan ännu Österrike anslutit sig till Napoleons fiender. Engeström meddelar 22 maj till Karl Johan, att österrikiske ministern i Köpenhamn sökt skilja Danmark från Napoleon genom garanti för Norge. Tscherning delger Molbech 15 april 1813 sin åsikt, att varken England eller Ryssland egentligen unna Sverige att få Norge, och han har fullt klart för sig, att Karl Johans säraktion mot Danmark rent militärt är oförenlig med koalitionen intressen:

— — hverken Engelland eller Rusland kan unde Sverrig Norge, og disse 2 Magter kan ikke tillade, at Sverrig opholder sine Stridskræfter fra den almindelige Kamp — — — (Kongel. Bibl.).

Den svenske kronprinsens impopularitet i England, eller rättare sagt hos den mäktiga oppositionen i underhuset, var alldeles särskilt en glädjekälla i Danmark. Som bekant hängde det på ett hår, att just en engelsk protest mot Karl Johans särpolitik omintetgjort Kielfreden. Den danska opinionen har sålunda gjort ganska rätt i att sätta sin tillit till den engelska oviljan mot Sverige. Yttrandefriheten i England underlättade dessutom åtkomsten av meningsyttringar därifrån. Morning Chronicle kallade en gång den

ifrågasatta Norgeerövringen för »robbery» och varnade regeringen att understödja något sådant. Danmarks observatör i Göteborg antecknade det, och nyhetsförmedlaren i Hälsingör, Top, vidarebefordrade nyheten (4 apr. 1813, H. P. nr 253). Källan bör ha varit lätt tillgänglig för åtskilliga svenskar, Tegnér bland andra.

Hela äventyrligheten i Bernadottes läge som svensk kronprins, Napoleons fiende och förbundsbroder med legitima monarker är i grella färger målad och illvilligt överdriven i en politisk analys i *Journal the Star*. *Statstidende* 1 november 1813 återger den för modstulen dansk publik säkerligen kärkomna artikeln. Jag citerar den i sammandrag:

Artikelförfattaren börjar med att erinra om, med vilken skepsis man mottagit budskapet om Bernadottes avfall från Frankrikes sak och att man i det längsta väntat hans återgång till sin naturliga bundsförvant. Frankrike är också Sveriges naturliga bundsförvant: Bernadotte valdes till svensk tronföljare för att skaffa landet åter dess »sunde politiske System, hvis Nødvændighed det ved lang Erfaring havde lært at indsee». Men Napoleons forne rival har kastat om för att få spela en roll. »Han troede at kunne svæve ligesaa højt som den store Kejser, medens han som en lille Örn laa stakket og lænkebunden paa Jorden». Men Karl Johan har räknat fel. »Det mest indskrænkede Hoved indseer, at de gamle nordiske Regjeringer, hvis de bleve Seierherrer, ikke vilde taale en fordoms Jacobiner som Konge vid deres Side». De ha använt honom, så länge de behövde honom.

»Sæt at de Chimærer, som Frankrigs Fiender stedse have for Øie, vorde realiserede, at Rhinforbundet vorder opløst, at Frankrig bliver saa svagt som man agter at gjøre det, at Tysklands gamle gode Regjeringer vorde gjenoprettede med alle deres ærværdige Former, hvorledes vil det gaa Carl Johan? — — Greven af Gottorf kan ikke mere regjere, og heller ikke ønske at regjere i Sverrig; men seire de Allierede, saa vil hans Søn blive Sverrigs tilkommende Monark; og blive de overvundne, kan Carl Johan da vove at komme tilbage til Sverrig? vil han ikke blive viist tilbage af et Land, hvorover han har bragt alle muelige Ulykker, medens det stod i hans Magt at tilbagegive det den Glands og Heder som saalænge omgav det? — —

Altsaa, seire de Coaliserede: Farvel Carl Johan, og seirer Napoleon: Farvel Carl Johan.»

Spådomen har funnit tacksamma troende i Danmark eller, vilket är troligare, man hade där själv lagt samman och kommit till samma slutsatser. En anonym dansk officer har i början av år 1814 ingivit en stor politisk Promemoria; han är övertygad, att Karl Johan skall försvinna, vare sig Napoleon eller de allierade

segra. Intressant är, att han hoppas på union, sedan fridstöraren avlägsnats.

Lad os sätta:

1. at Napoleon tvinges til Fred, da vende de Allieredes Tropper vist Hjem hver til sit — — og da levne de Svensken megen Berømmelse, stor Tak, gode Løvter, men liden eller ingen Hielp. — — —

2. Skulde Napoleon aldeles falde og vige Thronen for en Bourbon eller anden; saa kan den nyeskabte Krpr endnu mindre stole paa gamle Fyrstehuses Understøttelse med det ældste Kongehuus i Europa, og hans Højhed vil snart vente sin Ende, som bliver den samme som Citronens — — —

3. Sætte vi at N. sejrer — — saa faaer Bladet en anden Vending, vi tør næsten regne paa fransk Hielp og Svensken vil komme hæsliig i Knibe — — — Men hvad mon den Hr Adventur saa har at vente? Laurber? Ja maaske en Postey eller sligt. Bliver detta hans Lod, saa skal Sverrig atter vælge en Thronarving (thi Oskar foragter de og Gustav Adolphs Søn frygter de) — Hvo veed om Valget ikke da kan falde enten paa Dannemarks eller Norges konge. — Og maatte dette vare Tilfældet og ey en söd Dröm saa kunde Unionen igjen oprettes, som vilde være alle 3 Rigers Lykke (20 febr. 1814, H. P. nr 87).

Engeström, som velat ha engelska tidningar insmugglade i Danmark, emedan de voro de mest trodda där, har funnit det värt annotera de danska tidningarnas klipp av Karl-Johansfientliga engelska och franska artiklar (12 nov. 1813 till Wetterstedt). Ha dessa också blivit insmugglade i Sverige, har möjligen Tegnér läst profetian med det verkningsfulla dubbla: »Farvel, Karl Johan»? Om han gjort det, har lektyren utan minsta tvivel glatt honom, och man kan i varje fall förmoda, att han som den nyssnämnda danske officern dragit sin slutsats: är Bernadotte borta, så kan en union i anda och sanning förverkligas.

Den slutsatsen drog ingen mindre än prins Kristian i Norge. Hans djärva kupp hade just denna beräkning till förutsättning, och samtidigt till mål: att Karl Johan på ett eller annat sätt skulle kunna elimineras ur Nordens politik. Kristian skulle då inta hans plats som unionshärskare, eller rättare den plats, som Karl August lämnat tom: en nordisk fredsfurstes tron.

Denna hans dröm har icke först upptäckts av en sen eftervärld. Han sörjde själv för att den blev känd, känd först och främst i Sverige. Så snart han visste sig ha fast mark under fötterna i Norge, inledde han underhandlingar med den svenska

observationskårens officerare, skickade en skrivelse till den gamle Karl XIII och antydde, att han hoppades slippa möta Karl Johan som motståndare. Han kunde göra det sista utan att såra svenskarna, ty vid denna tid började det på allvar talas om Bernadottes upphøjelse till Napoleons efterträdare som regent i Frankrike, men prins Kristian har kunnat underförstå de andra alternativen: hans störtande genom Napoleon eller hans störtande genom den legitimistiska alliansen, och veta sina antydningar lätt begripliga för de svenska adressaterna. När Engeström 30 mars 1814 sände Kristians genom Haxthausen överbragta förslag till Karl Johan, har han varit frispråkig nog att utpeka det ena av de obehagliga alternativ, som »herr äventyraren» Bernadotte tillönskades i Danmark och Norge:

Il prouve que les Danois ont fondé leurs esperances sur la persuasion où ils etaient que les alliés n'auraient plus besoin du Secours de S. A. (Engeströms brev till Karl Johan, koncept K. B.).

Det behöver väl ej påpekas, att dessa prins Kristians åtgärder omöjligen kunnat vara bekanta för Tegnér, när Nore diktades. Vad det gällt att visa, är emellertid, att de förhoppningar om Karl Johans fall, som t. ex. oppositionen i England gjorde sig och den danska opinionen kände, faktiskt spelat en roll, i det de givit prins Kristian mod att göra svenskarna skandinavistiska inviter. Jag har redan konstaterat, att även denna slutledning gjorts av en politiskt intresserad dansk. Man kunde göra den utan att vara yrkespolitiker. Visste man å ena sidan, att Karl Johans ställning var osäker, visste man å andra sidan, att något förhades i Norge av den från Danmark ditsände ståthållaren, arvtagare till Danmarks krona, så fordrades icke mycket skarpsinne för att räkna ut, att utsikter funnos till en fredlig union i stället för en våldsam.

Norges självständighetsförklaring kom ingalunda så oförberett för politiska kretsar i Sverige, som man länge har velat göra gällande.

Eckstedt i Karlstad har i september 1813 hört ett rykte om något slags möte i Norge, som skulle »förklara Landet sjelfständigt och utse prins Christian till konung»; dock tror han för egen del snarare, att norrmännen vilja ha ett ord med i laget om »Norriges relativa förhållande till Sverige».¹ En av Hartmansdorffs svenska korrespondenter under hans vistelse vid hären i Tyskland, N. V. Stråle, relaterar samma rykte 9 november 1813, vilket ej hindrar honom att hoppas på union:

¹ *Brev till v. Engeström*, daterat Stockholm 23 sept. 1813. K. B.

Om Norrige har jag hört serskildte rykten; somlige säga, att den på gränsen sammandragne Norske Arméen förklarar, att de ej ville Svenskarne något ondt och trodde ej heller dem vara sina fiender och därför ej längre ville ligga där och äta up sin mat, utan ginge hem; andre åter: att då underrättelsen om Napoleons återtåg kommit till Norrige, Prins Christian framtagit ett patent, hvarigenom Konungen af Danmark förklarar Norrige sjelfständigt och öfverlemnar det åt Christian; hvaremot åter andre säga, att Norrmännen sjelfve förklarar sig oafhängige af Dannemark. — Vare huru det vill — hoppas man att snart se Norrige förenat med oss.¹

Till sist må nämnas Toll, 19 januari till Engeström: »Man omtalar», skriver han, »en slags Riksdag, som Prins Christian håller i Norrige» och råder att hålla hären redo. Det är troligt att Toll fått en uppgift, den han inberättar som nyhet till Stockholm, icke från Norge via Västsverige, utan från Danmark.

Att få höra detta rykte från Danmark bör icke ha varit omöjligt. Alltsedan prins Kristian inskeppade sig till Norge, hade man i vida kretsar kannstöpt om hans mission där och väl även vetat ett och annat, hur extra hemliga hans instruktioner än varit. En anteckning av en tydlig föga initerad resande, daterad Middelfart 13 febr. 1814, ger ett livligt intryck av hur ryktena korsade varandra:

Fra Norge hörer jeg intet. Nogle vil vide at prinds Christian bliver udvalgt til Konge af Norge, af en Officer har jeg derimod nylig hørt at Prinsen er paa Veien til Danmark, og at Nationen vil vælge Grev Wedel Jarlsberg. — — — Gref Wedel Jarlsberg skal af Pontecorvo være udvalgt til Statholder i Norge; men Nationen har valgt prinds Christian, som man her vil formæle med en engelsk Prindsesse; han skal være rejst til Trondhiem (O. C. Molbech: Paa Krydstogt i Bælterne. I: Tidskrift for Søvæsen, 1902, s. 255).

De svenskar, som passerade Köpenhamn eller uppehöll sig där, hade en obehaglig erfarenhet av entusiasmen kring namnet Kristian. Svenska sändebudet, general Tawast, kände sig förolämpad av de närgångna demonstrationerna. Till hans klagomål må läggas Hartmansdorffs roliga skildring i ett brev till Jakob Adlerbeth 14 april:

Prins Christian och Danskarne lära väl fälla modet. De förmodade alltid att Napoleon skulle segra, drucko öfverljuddt Prins Christians skål, när de Allierade hade motgångar i Februarii, och ville på ett värdshus i Köpenhamn, der Tawast bodde, krossa sina glas mot hans dörr (R. A.).

¹ *Brev till Hartmansdorff.* R. A.

Det hartmansdorffska brevet's datum för fram förbi Nore, men den tidpunkt, vars köpenhamnska stämning han målar är just Nore's tillkomsttid. De övergående framgångar för Napoleon, som gjorde danskarna förhoppningsfulla, äro desamma, som tilläto Tegnér att i brevet till Myhrman 13 mars uppspelt berätta, att kejsaren varit kluben av en kanonkula men »åter vext tillhopa» (Skrifter II, s. 442).

Tegnér har hoppats på seger för Napoleon. Han har hoppats, att därav skulle följa Bernadottes fall: därför nämns denne ej. Han har hoppats att prins Kristian skulle bli svensk tronföljare: därför talar han om Karl August. Därav skulle följa en fredlig svensk-norsk union: därför hälsas norrmännen som bröder, ej som övervunna. Han har slutligen sträckt sina förhoppningar så långt, att han väntat Danmarks anslutning till unionen; prins Kristian var ju tronföljare i Danmark. Denna sista tanke synes icke ha varit ursprunglig i dikten. Det heter nämligen i den femte strofen: — tilltalet gäller Nore —:

Se ej med längtan mer utöfver hafvets yta,
vänd emot södern ej din håg,
der Herthas blomsterö, och hennes systrar flyta
med gröna lunder på den blanka våg.
Er skiljer hafvet åt, men Seveberget löder
ditt land vid mitt. Hvad söker du i söder?

Men i poemets två sista strofer hälsas Danmark som den tredje i syskonkretsen och skalden väntar en snar förening:

Den dag skall gry — och snart — som Nordens ära kröner,
och enar Asars barn på Asars jord,
då Gefions ö med Juels, med Tordensköldars söner,
som vakskepp ankrar utför fjällstängd nord.
Träng, viking, ej för när. Hon hvilar lugnt i säfven,
men stridens röda hane gal i stäfven.

Och kommer någon sen vår sköldeborg att hota
och stjåla friden från vår strand,
med dödens fågel då på skullran, hviftar Rota
blodröda vingar öfver haf och land.
Förgrymmad reser sig ur hvilan fjällens dotter,
och slår med try par armar, som Starkotter.

I den sangviniska profetian om en omedelbart förestående trestatsunion såg sig skalden så kraftigt motsagd av verkligheten, att han

fann sig nödsakad göra en ändring, som bröt udden av den för-
mättna spådomen. Ännu i Idunas tryck väntas föreningen med Dan-
mark skola ske »snart». Men i följande versioner lyder raden:

Den dag skall gry *en gång* (kurs. här) som Nordens ära kröner,
trestatsskandinavismen har med andra ord uppskjutits till en obe-
stämd framtid.

Någon annan ändring har den komplicerade utvecklingen av
den nordiska politiken icke motiverat. »Svea» hade Tegnér an-
modats att fullständigt omarbete och hade också gjort det, så att
den från krigsmaning blivit nödtorftigt fredlig. Det fridsrop, som
Nore är, har avfattats betydligt mer diplomatiskt trots den otro-
ligt djärva undermeningen.

Samtiden kunde förvånas över underlåtenhetssynder i den, men
ingen kunde peka på någon positiv förlöpfung.

Hade icke Karl Johan velat vinna Norge i godo? Hade han
icke velat få till stånd en fredlig uppgörelse med Danmark? Ville
han icke själv ha sitt handlingssätt så framställt, att han med mot-
vilja och tvingad av motpartens oresonlighet vädjat till vapnen?
Då var ju skalden i sin goda rätt att tala till den erövrade och
den besegrade nationen som till två bröder. Tegnér har hållit sig
så tätt till den politiska verkligheten, att hans oppositionsdikt kun-
nat användas som officiellt lundensiskt festpoem.

Men ej nog därmed. De risker för Karl Johans politik, som
Tegnér hoppats skola fälla honom och hans verk, voro betydande
nog att avsätta realpolitiska följder. Osäkerheten i Bernadottes
ställning inom koalitionen hade givit den svenska poeten mod att
utesluta honom ur Nore och den danska prinsen mod att sträcka
handen mot hans norska krona. De hade räknat fel, men Karl
Johan måste å sin sida ändra sina beräkningar, innan de stämde.
Stormakternas betänkligheter, jämte norrmännens uppror, nödgade
honom att erbjuda det erövrade landet författningsfrihet och unio-
nell jämbördighet. Han har med andra ord ånyo måst böja in på
den fredliga skandinavismens linje.

I detta läge hade han fått användning för män, som kort förut
motarbetat honom. Wallmark, som drabbats av djup onåd för den
skandinaviska artikeln i Journalen i maj 1813, hugnades sommaren
1814, utan att själv fullt fatta sammanhanget, av det oväntade nåde-
vedermålet att bli en av de svenskar, som skulle föra unionen och
parcificeringen av Norge i hamn.

När fredsverket äntligen var fulländat och moget att vederbörligen celebreras i Kristiania, befanns Nore vara en lämplig festdikt. Man kunde svårigen funnit en lämpligare.

Det är icke känt, hur Tegnér mottagit nyheten om den användning, hans frondördikt fått. Har han smålett? Har han känt stolthet över att han, skalden, fått något litet rätt mot realpolitikern?

Hundra år av nordisk historia ha givit honom alldeles rätt. Den svensk-norska unionen, en tungrodd kompromiss av våld och överenskommelse, blev till ingen välsignelse. Först när den upplösts, har det fria samförstånd, som Tegnér's Nore gömmer, kunnat utvecklas och bära frukt. Det föranleder nu kungamöten. Då måste det döljas i gåtor, som lojala undersåtar icke ville eller kunde gissa.

*

Denna undersökning har utförts med understöd från Långmanska kulturfonden, huvudsakligen sommaren 1925. Den har framlagts i föredragsform vid Svenska Litteratursällskapets årsmöte 8 december 1925.
